

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Aušra MARAŠKIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ
PLĖTRAI GALIMYBĖS: AKMENĖS RAJONO ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai, 2016

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Aušra MARAŠKIENĖ

**LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMO SOCIALINIŲ
PASLAUGŲ PLĖTRAI GALIMYBĖS: AKMENĖS RAJONO
ATVEJIS**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovė:
Prof. Aistė Lazauskienė

Teigiū, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	4
LENTELIŲ SĄRAŠAS	6
IVADAS	7
I. LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMAS SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PLĖTRAI:	
TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Kaimo plėtros koncepcija	10
1.2. LEADER programos įgyvendinimo koncepcija.....	14
1.3. Socialinių paslaugų sampratos analizė ir kvalifikavimas	19
II. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO TOBULINIMO GALIMYBĖS	24
2.1. Viešųjų paslaugų teikimas pasitelkiant nevyriausybinės organizacijas	24
2.2. Privatizacija: viešoji ir privati partnerystė.....	26
III. LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PLĖTRAI	
GALIMYBIŲ AKMENĖS RAJONE TYRIMO METODIKA	29
3.1. Tyrimo metodikos pagrindimas.....	29
3.2. Tyrimo instrumento pagrindimas	31
IV. LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PLĖTRAI	
GALIMYBĖS: AKMENĖS RAJONO ATVEJIS	34
4.1. Akmenės rajono situacija teikiant socialines paslaugas	34
4.2. Leader programos galimybės socialinių paslaugų plėtrai Akmenės rajone	47
IŠVADOS	57
REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪRA	60
PRIEDAI	64

SANTRAUKA

Magistro darbe analizuojamos Akmenės rajone kylančios socialinių paslaugų teikimo problemos bei šių problemų sprendimai pasitelkiant LEADER programos galimybes tobulinant socialinių paslaugų teikimą.

Darbo objektas. LEADER programos galimybės socialinių paslaugų teikimo tobulinimui.

Darbo tikslas. Atskleisti LEADER programos panaudojimo galimybes socialinių paslaugų plėtrai Akmenės rajone.

Ginamasis teiginys. Akmenės r. vietos veiklos grupė 2015-2023 m. vietos plėtros strategijos įgyvendinimo metu suteikdama paramą verslui, vietos valdžios įstaigoms bei nevyriausybinėms organizacijoms, atveria plačias galimybes socialinių paslaugų teikimo tobulinimui.

Pirmojoje dalyje aptariami teoriniai aspektai. Remiantis įvairių Lietuvos ir užsienio autorių darbais išanalizuotos kaimo plėtros, LEADER programos bei socialinių paslaugų koncepcijos: kaimo plėtros politikos raida, Lietuvos ir užsienio mokslininkų kaimo plėtros apibrėžtys, LEADER programos koncepcija, išskiriant pagrindinius LEADER programos principus, LEADER programos įgyvendinimą, socialinių paslaugų samprata bei klasifikavimas.

Antrojoje dalyje analizuojama Akmenės rajono socialinių paslaugų esama situacija bei su kokiomis problemomis yra susiduriama jas teikiant Akmenės rajono gyventojams. Taip pat analizuojamas LEADER programos įgyvendinimas 2007 – 2013 m. ir 2015 – 2023 m. Akmenės rajone. Siekiant atskleisti galimybes socialinių paslaugų tobulinimui Akmenės rajone analizuojama 2015 – 2023 metų Akmenės rajono vietos veiklos grupės strategija bei gauti duomenys atlikus pusiau struktūruotą interviu.

Tyrimo rezultatai rodo, kad Akmenės r. VVG įgyvendindama 2015 – 2023 m. strategiją, kuri parengta remiantis LEADER programa, gali įtakoti socialinio sektoriaus esamą būklę. Akmenės rajone veikiančios NVO, verslo atstovai ir vietos valdžia pasinaudodami galimybe teikti paraiškas ir įgyvendinti projektus gali tobulinti jau teikiamas socialines paslaugas, spręsti iškilančias problemas bei teikti paslaugas, kurių trūksta šiuo metu rajone.

ABSTRACT

The master thesis analyzes the problems of rendering social services in Akmenė District and the respective solutions by employing the LEADER program designed to improve social service provision.

Research object: possibilities of the LEADER program in terms of improvement of the social service provision.

Goal of the study: to reveal the possibilities of the LEADER program in the development of social services in Akmenė District.

Hypothesis. While implementing the rural development strategy for 2015-2023, the local action group of Akmenė District opens up a wide range of possibilities for improving social service provision by financing businesses, local governmental institutions and non-governmental organizations.

The first part of the paper discusses the related theoretical aspects. The concepts of rural development, the LEADER program and social services are analyzed based on the works of various Lithuanian and foreign authors, e.g.: the advancement of rural development policy, definitions of rural development by Lithuanian and foreign researchers, the concept of the LEADER program with its distinguished key principles and implementation, and the concept and classification of social services.

The second part is focused on analyzing the present situation in terms of provision of social services in Akmenė District and the related problems faced by the Akmenė District residents. The implementation of the LEADER program during 2007-2013 and 2015-2023 in Akmenė District is also researched. The strategy employed by the Akmenė District local action group during 2015-2023 along with the data of the semi-structured interview are analyzed to reveal the possibilities of the development of social services in Akmenė District.

The results of the research showed that the present condition of the social service sector could be influenced by the strategy prepared based on the LEADER program and employed by Akmenė District local action group during 2015-2023. The non-governmental organizations, entrepreneurs and local government acting in Akmenė District can use the possibility to submit their applications and implement projects to further improve the provided social services, solve any upcoming problems and provide services that are presently deemed lacking.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Kaimo plėtros samprata.....	12
2 lentelė. Socialinių paslaugų apibrėžimai.....	19
3 lentelė. Socialinių paslaugų rūšys.....	22
4 lentelė. Diagnostinis blokas.....	31
5 lentelė. Bendrieji informantų duomenys.....	32
6 lentelė. Socialinių paslaugų teikėjai pagal seniūnijas.....	36
7 lentelė. Akmenės r. VVG strategijų vizija ir misija.....	49
8 lentelė. Akmenės r. VVG strategijų tikslai.....	49
9 lentelė. Akmenės r. VVG strategijos galimybės tobulinant socialinį sektorių.....	55

ĮVADAS

Temos aktualumas. Socialinių paslaugų teikimo tobulinimo tema tapo aktuali po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir išliko svarbi iki šių dienų. Viešosios paslaugos yra labai svarbios ir užima nemenką vaidmenį šiandieniniame žmonių gyvenime. Dauguma šių paslaugų susijusios su visuomenės interesais bei poreikiais, todėl yra svarbu užtikrinti tinkamą šių paslaugų teikimo kokybę. Pastaraisiais metais socialiniai, demografiniai, ekonominiai, kultūriniai ir kiti vykstantys procesai kelia naujus reikalavimus bei skatina pokyčius viešųjų paslaugų teikimo sferoje, vis labiau skatinamas elektroninių priemonių taikymas, akcentuojama kokybė, efektyvumas, įstaigų bendradarbiavimas. Svarbu, jog valstybė, gerindama viešąsias paslaugas, nuosekliai rūpintųsi savo gyventojais, jų gerove, aiškintųsi, ko žmonėms reikia ir kokie yra vartotojų norai bei lūkesčiai.

Pagal Bitiną A., Guogį A. ir kt. (2010) dabartinė situacija savivaldybės teikiamų viešųjų paslaugų sferoje šalyje rodo, kad didėja atotrūkis tarp poreikio paslaugoms augimo ir valstybės galimybių tenkinti augančius poreikius. Savivaldybės turi užtikrinti tokių paslaugų prieinamumą, jų teikimo nepertraukiamumą, santykinį tokių paslaugų pigumą, taip pat kokybiškumą. Taip pat savivaldybės, norint patenkinti augančius poreikius, skatina viešąsias paslaugas teikti nevyriausybinės organizacijas (NVO).

Lietuvoje kaimo vietovės išgyvena nemažą atskirtį tarp miesto ir kaimo, taip pat spartų kaimo gyventojų senėjimą ir kaimų nykimą. Kaimo vietovėse vyrauja aukštas nedarbo lygis, mažas užimtumas, gan prasta infrastruktūra – šios problemos priverčia kaimo gyventojus emigruoti. Kaimo vietovėse yra susiformavę stereotipai apie kaimą, kurie neleidžia įžvelgti naujų perspektyvų šiose vietovėse. Ši problema ypač didelio dėmesio reikalauja ne tik iš valdžios atstovų, bet ir visos visuomenės. Nesudarant sąlygas naujoms perspektyvoms kurtis kaimiškiose vietovėse yra stabdomas ekonomikos augimas, didinama socialinė gyventojų atskirtis. Norint išvengti šių problemų reikalingas gyvenimo kokybės gerinimas kaimo vietovėse.

2004 metais Lietuvai tapus ES nare, atsivėrė galimybės panaudoti ES struktūrinių fondų paramą kaimo plėtrai ir kartu su kitomis valstybėmis narėmis siekti vieno svarbiausių ES tikslų – socialinės sanglaudos. Viena iš ES programų – LEADER programa, kuri nukreipta į kaimo plėtros tikslų siekimą ir taip pat ši programa neatsiejama nuo Lietuvoje įgyvendinamų strategijų kaip viena iš pagalbos šaltinių (ES parama). Šiuo metu yra jau pradėta įgyvendinti Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programa, kurioje viena iš numatytų priemonių yra LEADER programa. Šioje programoje, pateikusios paraiškas bei savo vietos plėtros strategijas, dalyvauja Lietuvos vietos veiklos grupės (toliau – VVG), kurių strategijose ir yra numatytos galimybės pasinaudoti parama, taip tobulinant ne tik kaimo gyventojų gyvenimo kokybę, bet ir jiems teikiamų socialinių paslaugų kokybę.

Darbo problematika. Įvairių autorių teigimu, tokių kaip Bitinas A., Guogis A. ir kt. (2010), Raipa A. (2010), Obrazcovas V. (2010), sparčiai kintanti globalizacija, visuomenės socialinė ir ekonominė aplinka, viešojo sektoriaus išlaidų mažinimas verčia ieškoti kitokių socialinių paslaugų teikimo būdų, kurie būtų efektyvesni ir optimalesni. Socialinės paslaugos yra organizuojamos ne vienu lygmeniu, tačiau didžiausia dalis atsakomybės neša savivaldybės. Savivaldybės yra kur kas arčiau savo bendruomenės, o socialinės problemos išryškėja kur kas aiškiau ir todėl administruoti šias paslaugas savivaldos lygmeniu yra lengviau. Tokiu būtu identifikuojamas tikrasis vietos gyventojų poreikis socialinėms paslaugoms bei savivaldos lygmeniu veikia įvairios institucijos ir organizacijos, dirbančios šioje srityje. Tačiau neefektyviai administruojant socialines paslaugas gali iškilti įvairios problemos, sulėtėti jų plėtros procesas ir nespėti atitikti visuomenės poreikių bei tendencijų šių dienų. Todėl iškyla klausimas, su kokiomis problemomis susiduria Akmenės rajone veikiančios institucijos ar organizacijos teikiančios socialines paslaugas? Kaip šias kylančias problemas galima išspręsti pasitelkiant LEADER programos teikiamas galimybes 2014-2020 m. laikotarpiu?

Darbo naujumas. LEADER programos tema nėra nauja, vienu ar kitu aspektu ji tyrinėta tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkų. Tačiau LEADER metodo galimybės socialinių paslaugų plėtrai kaime tema gana nauja ir dar neištyrinėta. Kalbant būtent apie vieną grupę iš viešųjų paslaugų, t.y. socialinių paslaugų, teikimo galimybių temą, tai galima teigti, kad ji nėra pakankamai išnagrinėta. Tokie mokslininkai kaip Valenta A. (2000), Guogis A. ir Gudelis D. (2005), tyrinėjo socialines paslaugas, jų sampratą, klasifikavimą. Išoraitė M. (2007), Žalienė L. (2003), Vareikytė A. (2006) nagrinėjo socialinių paslaugų teikimo ypatumus. Savivaldybėms spręsti kylančias problemas padeda įvairūs viešųjų paslaugų teikimo būdai. Privatizacija, pasak Stapokienės J. (2005) ir NVO, kaip parodė Nacionalinės plėtros instituto atlikta analizė, skatina konkurencingumą, kurio pasekoje atsiranda kokybiškesnės paslaugos ir didesnis visuomenės pasitenkinimas tomis paslaugomis. Apie socialinių paslaugų teikimo poreikį buvo atliekami tyrimai Akmenės rajone, tačiau kaip patenkinti šį poreikį, kokiais būdais – išsiaiškinta nebuvo.

Darbo objektas. LEADER programos galimybės socialinių paslaugų teikimo tobulinimui.

Ginamasis teiginys. Akmenės r. vietos veiklos grupė 2015 – 2023 m. vietos plėtros strategijos įgyvendinimo metu suteikdama paramą verslui, vietos valdžios įstaigoms bei nevyriausybinėms organizacijoms, atveria plačias galimybes socialinių paslaugų teikimo tobulinimui.

Darbo tikslas. Atskleisti LEADER programos panaudojimo galimybes socialinių paslaugų plėtrai Akmenės rajone.

Tiksliui atskleisti pasirinkti įgyvendinti šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti Kaimo plėtros koncepcijos aspektus.

2. Išanalizuoti LEADER programos įgyvendinimą ES ir Lietuvoje.
3. Išanalizuoti socialinių paslaugų sampratą ir jų klasifikavimą.
4. Išanalizuoti socialinių paslaugų teikimo būdus savivaldybėje, kurie gerina socialinių paslaugų teikimo kokybę.
5. Atskleisti socialinių paslaugų teikimo bei administravimo problemas Akmenės rajone.
6. Pateikti LEADER programos galimybių gaires socialinių paslaugų teikimo tobulinimui Akmenės rajone.

Darbo reikšmingumas. Atskleistos teorinės prielaidos socialinių paslaugų plėtrai pasitelkiant LEADER programą. Praktiškai šis darbas leis savivaldybėms bei jų institucijoms, kurios socialines paslaugas administruoja bei teikia, pasinaudoti gautomis šio darbo išvadomis ir taisyti padėtį, t.y. spręsti problemas, kurios iškyla jų teritorijose.

Darbo metodai. Šiame darbe naudojama tradicinė aprašomoji analizė, studijuojami įvairių mokslininkų – politologų, viešojo administravimo specialistų, valstybės tarnautojų – darbai. Taip pat norint išsiaiškinti LEADER metodo bei socialinių paslaugų reglamentavimą analizuojami teisės aktai. Šiuos metodus taikyti geriausia, nes aprašomoji analizė, bei mokslinių darbų studija leidžia atskleisti mokslininkų požiūrius ir padaryti atitinkamas išvadas. Taip pat šiame darbe atliekamas kokybinis tyrimas, kuriam atlikti yra pasitelkiamas pusiau struktūrizuotas interviu bei dokumentų analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro keturi skyriai, kurie atitinka uždavinius. Pirmame skyriuje pateikiama teorinė dalis, t.y. Kaimo plėtros koncepcija, Leader metodo įgyvendinimas ES ir Lietuvoje ir socialinių paslaugų sampratos, taip pat socialinių paslaugų klasifikavimas. Antrame skyriuje aptariami du viešųjų paslaugų teikimo būdai savivaldybėse, kurie atveria socialinių paslaugų teikimo tobulinimo galimybes, kuriomis galima pasinaudoti ir įgyvendinant LEADER programą. Trečiame skyriuje aprašomas atlikto tyrimo naudotos metodikos pagrindimas. Ketvirtajame skyriuje kalbama apie atliktą tyrimą, kuriame atskleidžiama socialinių paslaugų reglamentavimas bei jo problemos, socialinių paslaugų sistema, teikimo problemos Akmenės rajone ir kaip jas galima išspręsti pasitelkiant LEADER programą. Išvadosse pateikiamas atsakymas į iškeltą probleminį klausimą, taip pat apibendrinami išsikelti uždaviniai bei pateikiamos rekomendacijos.

I. LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMAS SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PLĖTRAI: TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Kaimo plėtros koncepcija

Pirmą kartą kaimo plėtros sąvoka buvo paminėta Brundland Komisijos ataskaitoje ir derino du aspektus: aplinkos apsaugos ir pasaulio ekonominės plėtros, įvedama tris dėmenis: socialinį – kultūrinį, ekologinį ir ekonominį, akcentuojant visų jų tarpusavio suderinamumą.

Kaimo plėtros politikos pradžia sietina su pirmosiomis struktūrinėmis žemės ūkio priemonėmis – 1972 m. Europos Bendrijos direktyvomis dėl – ūkių modernizavimo; priemonių, skatinančių nebesiversti žemės ūkio veikla; socialinės ir ekonominės informacijos teikimo bei profesinio ūkininkų mokymo (Antrasis BŽŪP ramstis..., 2013).

1992 m. pirmą kartą buvo finansuojamos su žemės ūkio produkcijos rinka nesusijusios priemonės. Šiuo periodu keitėsi Bendroji žemės ūkio politikos samprata, kurioje kainų ir rinkų politika buvo griežtai atskirta nuo struktūrinės politikos. Tai priemonės, susijusios su aplinkos apsauga, miškininkyste, ankstyvu ūkininkų išėjimu į pensiją. Kaimo plėtros politikos tikslai papildyti naujomis priemonėmis, tokiomis kaip, kaimų atnaujinimas ir plėtra, kaimo paveldo skatinimas (Antrasis BŽŪP ramstis..., 2013).

J. Jasaitis (2012) teigia, kad po Antrojo pasaulinio karo kaimo situacija išsivysčiusiose pasaulio valstybėse ėmė kardinaliai keistis, oficialioji politika dar ilgai šiems pokyčiams neskyrė dėmesio. Vakarų Europos valstybėse, susivienijusiose į Europos Bendriją, kaimo plėtra buvo tapatinama su žemės ūkio gamybos problemų sprendimu, į kaimą buvo žiūrima tik kaip į maisto ir kitos organinės žaliavos pramonei gamintoją, vykdančią socialinį užsakymą. Infrastruktūros tobulinimo, socialinės rūpybos ir kultūros klausimai buvo nagrinėjami taip, tarsi kaimo vietovėse gyventų tik žemdirbiai.

J. Jasaitis (2012) pastebi, kad palaiptai pasikeitė požiūris į kaimą, kai galutinai įsitikinta, kad kaimo plėtros problemų neįmanoma išspręsti žemdirbystės sektoriaus jėgomis. Autoriaus išnagrinėtoje ES komisijos ataskaitoje „Kaimiškojo pasaulio ateitis“ (1988) atkreiptas dėmesys į kaimų bendruomenes, išryškintos naujosios kaimo socialinės funkcijos. Palaiptai įsisąmoninta būtinybė suformuoti specialią kaimo plėtros politiką, kurios svarbiausi uždaviniai:

- ūkinės veiklos įvairinimas ir naujų darbo vietų kūrimas;
- kaimo fizinės ir socialinės infrastruktūros pertvarkymas, atsižvelgiant į didėjančių gyventojų, neužimtų pirminėje žemės ūkio gamyboje, skaičių ir jų specifinius poreikius;
- kaimo gyventojų pilietinio aktyvumo ir atsakomybės ugdymas, tam pasitelkiant kaimo bendruomenes ir kitus visuomeninius darinius;

- griežtas gamtosauginių reikalavimų laikymasis ir kraštovaizdžio puoselėjimas, išryškinęs ekologinio ūkininkavimo svarbą;
- kaimo kultūrinio savitumo, jo etnografinio ir dorovinio paveldo išsaugojimas bei puoselėjimas, į šį paveldą žiūrint kaip į galimybę įveikti postindustrinės visuomenės narių susvetimėjimą, atkurti kaimynišką piliečių bendravimą, sustiprinti bendrųjų tautos ir valstybės siekių suvokimą (Jasaitis, 2012).

Šie uždaviniai išryškino stiprėjančius neigiamus globalizacijos iššūkius, iš kurių itin pavojingas yra elgsenos unifیکavimas ir standartizavimas, primityviosios gyvenenos sampratos plitimas. Tokiai gyvenenai būdingas tautinės kultūros neigimas, jausmų eliminavimas iš viešojo ir net privataus gyvenimo, smurto toleravimas (Jasaitis, 2012)

Europos Sąjungos (toliau – ES) kaimo vietovių plėtros principai bei integruotosios kaimo plėtros samprata išdėstyta 1996 m. Airijoje įvykusioje Cork'o deklaracijoje. Šios deklaracijos baigiamojoje išvadoje pabrėžiama: „padaryti kaimiškas vietas patrauklesnes gyventi ir dirbti, kad jos taptų prasmingesnio gyvenimo įvairaus amžiaus žmonėms centrais“ (Community policies and mountain areas, 2002). ES kaimo plėtros politikos gairės išdėstytos konferencijoje „Sėja – kaimo ateičiai“, siekiant suformuluoti pasiūlymus 2007–2013 m. – programavimo laikotarpiui. Šioje konferencijoje pabrėžta, jog kaimo gyventojai įgis naujas funkcijas, o jos bus: natūralaus kraštovaizdžio išsaugojimas, ūkinė veikla, kuri visapusiškai tausos gamtą, istorijos ir kultūros paminklų apsauga, jų aplinkos sutvarkymas ir pritaikymas pažintinei švietėjiškai veiklai, etnografinės kūrybos puoselėjimas ir jos perdavimas ateities kartoms (Planting Seeds for Rural Future, 2004).

2000 m. kaimo plėtra ES bendrojoje žemės ūkio politikoje tampa antruoju ramsčiu. Kaimo plėtros politikos tikslas išlaikyti kaimą, ne tik ūkininkavimo prasme, bet ir kultūrine. „Darbotvarkė – 2000“, įgyvendindama integruotą darnaus kaimo vystymosi politiką, įgalino tarpusavyje suderinti kaimo plėtros ir kainų bei rinkų politikas. Šis suderinamumas įtvirtintas ES Tarybos reglamente (EB) Nr. 1257/1999, pakeitusiam iki tol galiojusius 12 reglamentų. Naujuoju teisės aktu sukuriama Bendrijos paramos subalansuoti kaimo plėtrai pagrindai (ES Tarybos reglamentas..., 1999).

2003 m. įsitvirtino pagrindinis kaimo plėtros politikos tikslas, kuris buvo visokeriopai skatinti darnų, žemės ūkio daugiafunkciškumu paremtą kaimo vietovių vystymąsi. Nuo šiol kaimo vietovė laikoma ne tik žemės ūkio produkcijos gamybos teritorija. Ji turi teikti ir įvairiapusiškas kitas paslaugas, kurti pajamų šaltinius ir darbo vietas, išsaugant ir turtinant kultūrą, aplinką, paveldą (Antrasis BŽŪP ramstis..., 2013). Pagrindinis šios reformos tikslas buvo tiesioginių išmokų mokėjimo atskyrimas nuo gamybos ir ūkio pajamų išmokų įvedimas (Kazėnas G., 2005).

2004 m. į ES įstojus 10 naujų valstybių, išryškėjo kaimo vietovių skirtumai ir įvairovė (Antrasis BŽŪP ramstis..., 2013). Europos institucijos, atsižvelgdamos į pasikeitusią situaciją, naujai 2007 – 2013 metų finansinei perspektyvai sujungė visas ankstesnes paramos priemones. 2005 m. buvo įsteigtas kaimo plėtros finansavimo instrumentas – Europos žemės ūkio kaimo plėtros fondas. ES Tarybos sprendime (2006) nurodomos Europos Bendrijos strateginės gairės kaimo plėtrai 2007 – 2013 m. programavimo laikotarpiui. Gairėse atsispindėjo ES darnaus vystymosi strategija ir atnaujinta Lisabonos ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo strategija. Pagrindiniai prioritetai: daugiafunkcinio ūkininkavimo svarba maisto produktų, kraštovaizdžio, kultūros bei gamtos paveldo turtinimui ir įvairovei visoje Bendrijoje. Pagal Bendrijos strategines gaires šio laikotarpio kaimo plėtros strategijose ir programose numatytos 4 kryptys: žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas; aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas; gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairovės skatinimas; užimtumui ir veiklos įvairinimui skirtų vietos gebėjimų stiprinimas (Antrasis BŽŪP ramstis..., 2013). Visos ES valstybės remdamosi nustatytais kryptių prioritetais, turėjo parengti nacionalinę kaimo plėtros strategiją.

Kaimo plėtra, būdama daugiamačiu reiškiniu, apima įvairias idėjas, vienaip ar kitaip išreiškiančias kaimo specifiką (Lazarevaitė L., Raupelienė A., Perkumienė D., 2006). Atsirandančios naujos idėjos skatina geriau pažinti visą kaimo sistemą, išvelgti kaimo plėtros tendencijas. Idėjų interpretavimas padeda įvertinti jų istorinį tęstinumą ir galimybes pritaikyti šalies praktikoje.

Mokslinėje literatūroje gana daug diskutuojama apie kaimo plėtros konceptualizavimą. Visi mokslininkai interpretuoja kaimo plėtrą skirtingai, vieni mokslininkai kaimo plėtrą sieja su ekonomine plėtra, kiti ją apibūdina socialiniu, kultūriniu ar aplinkosauginiu aspektu (1 lentelė).

1 lentelė. Kaimo plėtros samprata.

Apibrėžimas	Autorius
Kaimo plėtra - orientuota į gyvenimo kokybę kaimo gyventojams ir ekonominei gerovei gerinti, sprendžiant socialines ir kultūrinis problemas, įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas.	Atkočiūnienė V., Vaišnoraitė R. (2011)
Kaimo plėtra – tai socialinis – ekonominis sistemos tikslingai orientuoti struktūriniai pokyčiai kaimo vietovėje, kartu tai tęstinis procesas, kurio metu vietovėje veikiančios institucijos ir/arba vietos žmonės inicijuoja, stiprina bei stabilizuoja veiklą, siekdami efektyviausiu būdu panaudoti vietos išteklius, kad būtų ne tik pagerintos gyvenimo ir darbo sąlygos, bet jos taptų patrauklesnės	Jarmaliūnaitė V. (2007)

Kaimo plėtra – tai tęstinis procesas, susijęs su teigiamais kiekybiniais ir kokybiniais pokyčiais kaimo sistemoje, kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas.	Atkočiūnienė V. (2008)
Kaimo plėtra – daugiamatis reiškinys, kurį sudaro keturios dimensijos: ekonominė, socialinė, aplinkosauginė, mentalinė.	Treinys M. (2005)
Kaimo plėtra – apgalvota tolydžių ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių ir aplinkos pasikeitimų raida, sudaryta tam, kad pagerinti vietos gyventojų gyvenimo kokybę.	Matekonienė J., Navackaitė L., Dumbauskaitė J. (2002)
Kaimo plėtra – daugiapakopis, daugiadalyvis, daugialypis procesas.	Douwe J. ir kt. (2000)

Šaltinis: sudaryta remiantis Atkočiūnienė V., Vaišnoraitė R. (2011), Jarmaliūnaitė V. (2007), Atkočiūnienė V. (2008), Treinys M. (2005), Matekonienė J., Navackaitė L., Dumbauskaitė J. (2002), Douwe J. ir kt. (2000).

Autorių nuomone kaimo plėtros teorija apima ne tik ekonomiką, socialinę aplinką, kuri turi tarnauti žmogui, bet ir aplinkosaugą, gamtos, t.y. kraštovaizdžio, gerinimą. Taigi kaimo plėtros sąvoka galima apibūdinti, kaip tęstinį procesą kaimo vietovėje bei kaimo vietovės gyvenimo kokybės gerinimą. Šiame procese turi būti svarbus kaimo žmogus, jo efektyvi veikla bei gyvenimo kokybės gerėjimas. Kaimo ištekliai, kaip plėtros potencialas, naudojami siekiant įgyvendinti ekonominius, socialinius, kultūrinius, aplinkosauginius kaimo plėtros tikslus.

Apibendrinant autorių nuomonę, galima teigti, kad kaimo plėtra suvokiama kaip, kaimo raida susijusi su socialiniais, kultūriniais ir gamtosauginiais klausimais ir laikoma papildoma dalimi, prijungta prie žemės ūkio politikos formavimo klausimų. Integruojančiuoju kaimo politikos centru laikomas žemės ūkio sektorius.

1.2. LEADER programos įgyvendinimo koncepcija

LEADER – tai prancūziškos frazės „Kaimo plėtros darbų sąsajos“ trumpinys, kaimo plėtros mobilizavimo ir įgyvendinimo vietos kaimo bendruomenėse metodas, o ne nustatytas įgyvendintinių priemonių rinkinys. Šis metodas davė vertingų rezultatų daugelyje ES valstybių narių kaimo vietovių, gali būti reikšmingas padedant pritaikyti naujų ir būsimų ES valstybių narių kaimo vietoves prie besikeičiančios visuomenės (LEADER metodas, 2006). Pagrindinė LEADER programos idėja yra ta, kad dėl Europos kaimo vietovių įvairovės plėtros strategija būna veiksmingesnė ir produktyvesnė tada, kai sprendimus dėl jos priima ir ją vietoje įgyvendina vietiniai dalyviai, kai susijusios procedūros yra aiškios ir skaidrios, kai atitinkamos viešosios valdžios įstaigos teikia paramą ir kai gaunama reikalinga techninė pagalba gerajai patirčiai skleisti.

Įvairūs kaimo plėtros metodai, kuriuos bandyta taikyti iki XX a. paskutiniojo dešimtmečio pradžios, paprastai būdavo sektoriai, visų pirma skiriami ūkininkams - jais buvo skatinami struktūriniai žemės ūkio pokyčiai. Buvo naudojami metodai „iš viršaus į apačią“, kai sprendimai dėl paramos sistemų buvo priimami nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu. Suinteresuotosios grupės ne visada buvo skatinamos įgyti įgūdžių, kurie joms būtų atvėrę galimybes kurti savo ateitį. Po truputį naujų darbo vietų ir verslo galimybių kaimo vietovėse kūrimo būdas imtas taikyti, į vietovę orientuotas metodas, veikiantis „iš apačios į viršų“, įtraukiantis vietos bendruomenes ir pridodantis vertės vietos ištekliams. Pradėjus įgyvendinti LEADER, imta eksperimentuoti vietos lygiu sutelkiant įvairius projektus, idėjas ir išteklius, suburiant suinteresuotąsias grupes. Pasirodė, kad tai ideali priemonė, siekiant patikrinti, kaip padidinti kaimo vietovių galimybes. Naudojant šį metodą kaimo politikos formavimo mechanizmą galima pritaikyti labai įvairiems kaimo vietovių poreikiams. Dėl to jis tapo sudėtine kaimo plėtros politikos dalimi. LEADER metodas, skatinantis vietos gyventojus ir organizacijas dalyvauti rengiant ir įgyvendinant tvariojo vystymosi strategiją, gali pasirodyti esąs vertinga būsimos kaimo politikos priemonė.

J. Jasaitis (2006) pabrėžia, kad svarbiausias LEADER programos bruožas – vietos bendruomenių vaidmens stiprinimas. Šis bruožas svarbus tuo, kad kaimo bendruomenės tampa aktyviu partneriu, atsakingu tiek už šių vietovių ekonomiką, tiek už socialinių uždavinių sprendimą.

LEADER parama koncentruojama į tris pagrindines veiklos sritis: 1) vietos plėtros strategijos įgyvendinimas; 2) bendradarbiavimo projektai; ir 3) VVG veikla, įgūdžių įgijimui ir teritorijos aktyvumo skatinimui.

Platesne prasme LEADER, tai kaimo plėtros mobilizavimo ir įgyvendinimo vietos kaimo bendruomenėse metodas. Kaip teigiama knygoje, kurią sudarė programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras, LEADER gali iš tiesų pakeisti kasdienį kaimo žmonių gyvenimą (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008). Akcentuojama, kad ši programa gali būti svarbus

veiksny, skatinantis ieškoti novatoriškų senų ir naujų kaimo problemų sprendimo būdų, kurio metu kuriami vietos pajėgumai ir išbandomi nauji kaimo bendruomenių poreikių tenkinimo būdai.

LEADER programa ES šalyse vykdoma kiek daugiau nei du dešimtmečius, kadangi skirtingų šalių patirtis parodė, kad programos dėka pavyko į vietos problemų sprendimą, į bendruomenės gyvenimą, įtraukti įvairiausias kaimo gyventojų grupes, o iniciatyvių vietos bendruomenių aktyvi veikla pasiteisino (Ališauskas ir kt., 2009). LEADER iniciatyva, prasidėjusi nuo mokslinės, eksperimentinės iniciatyvos 1990-ųjų pradžioje, išaugo iki ES visuotinai įgyvendinamo metodo: 1991–1993 m. – LEADER I, 1994–1999 m. – LEADER II, 2000–2006 m. – LEADER+, 2007–2013 m. – LEADER metodas. Lietuvoje LEADER iniciatyva (LEADER +) buvo pradėta įgyvendinti 2004 metais Lietuvai įstojus į ES. LEADER programa, be jokios abejonės, skatina ne tik ieškoti naujų būdų, kaip tapti ir išlikti konkurencingomis, kaip geriausiai panaudoti turimus išteklius ir spręsti tokias galimas problemas, kaip gyventojų senėjimas, prastas paslaugų teikimo lygis ar darbo vietų trūkumas (LEADER metodas, 2006).

Remiantis LEADER metodine medžiaga (2006) teigiama, kad pagal vietovę paremtu metodu plėtros politika nustatoma remiantis konkrečia vietovės padėtimi, jos pranašumais ir trūkumais. LEADER programoje tokia vietovė yra pakankamai vientisas kaimo gyvenviečių darinys, kuriam būdinga vidinė socialinė sanglauda, bendra istorija ir tradicijos, bendras identitetas. Vis labiau suvokiama vietovė paremto metodo svarba: vietovių „pagrindiniai subjektai“ pradeda pripažinti, jog vietovės vidiniams ištekliams tenka svarbus vaidmuo siekiant tvariosios plėtros.

E. Ribašauskienė (2010) pagrindinius LEADER metodo kriterijus apibrėžia kitokiu principu. Autorė akcentuoja, kaip svarbiausią kriterijų, partnerystę, kurios pagrindiniai veikėjai yra diegiantys naujoves veikėjai, kaimo regionuose. „Siekiant inicijuoti naujoves kaimo regionuose, reikia pereiti nuo buvimo veikėjų prie buvimo partneriu, nes partnerystė tampa kaimo vietovių darnios plėtros atspirties taškas, nes būti partneriu, t. y. ko nors dalimi, – tai kurti bendras strategijas, kurių tikslas – pirmiausia atsižvelgti į kaimo žmogų ir jo aplinką“ (Ribašauskienė, 2010). Partnerystė gali būti traktuojama, kaip skirtingų sektorių kopimas į kalną, siekiant, kad skirtingų organizacijų atstovai efektyviai dirbtų kartu.

Principą „iš apačios į viršų“, autorė apibrėžia, kaip esmę, kurią sudaro aktyvus vietos veikėjų bendradarbiavimas ir įsitraukimas į vietos plėtros procesus, LEADER metodo pagrindas. Taigi, taikant šį principą, suteikiama galimybė vietos organizacijoms ir gyventojams dalyvauti formuojant ir įgyvendinant vietos politiką, inicijuoti permainas kaimo vietovėse ir aktyviai jas įgyvendinti. Šis principas efektyviai įtraukia vietos bendruomenės narius į problemų nustatymą ir į jų išsprendimo būdus. Šiuo principu paremta vietos plėtros strategija atspindi realią kaimo situaciją, vietos gyventojų poreikius ir lūkesčius, nes dėl ribotų išteklių išskiriami vietos plėtros prioritetai, strategija tampa labiau priimtina ir suprantama kaimo gyventojams (Ribašauskienė, 2010).

„Integruoto požiūrio principas siekia spręsti ne atskirų sektorių problemas, o parengti skirtingų sektorių plėtrą apimančią vietos plėtros strategiją“ (Ribašauskienė, 2010, p. 4). Vietos veiklos grupių parengtos vietos plėtros strategijos turi daugiasektorinį pobūdį, kurio esmė priklauso nuo gebėjimo sujungti ekonomikos, socialinio, kultūros ir aplinkos sektorių veiklas. Esmė, tokia, kad bendradarbiaujant šiems sektoriams, galima rasti problemų sprendimo būdus, bei kurti naują pridėtinę bendros veiklos vertę. Taikant LEADER metodą, surandami nauji, originalūs problemų sprendimo būdai – sukaupia gerą patirtimi, naujomis idėjomis dalijamasi nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu. Darbas tinkluose sieja įvairius sektorius, padeda įveikti atskirų kaimo vietovių atskirtį. „Teritorinis principas – vienas iš svarbiausių LEADER metodo visumą apimančių principų – į vietovę orientuota vietos plėtros strategija“ (Ribašauskienė, 2010). Remiantis į vietovę orientuotu principu, kaimo plėtros įgyvendinimo teritorija traktuojama, kaip nedidelė, vienalytė, nesusiskaldžiusi, dažnai siejama bendrų tradicijų, poreikių. Tokioje teritorijoje galima lengviau nustatyti vietos pranašumus ir trūkumus, pavojus ir galimybes, vidinį potencialą. Tai suteikia galimybę pasirinkti faktinius poreikius ir vietos konkurencinius pranašumus tiksliau atitinkančią veiklą (Ribašauskienė, 2010).

Pagal 2014 m. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaitą yra išskiriami penki pagrindiniai LEADER principai:

– *skirtingų partnerių bendradarbiavimas arba partnerystė*. Apjungtos partnerių pastangos bendram tikslui sudaro galimybę geriau panaudoti vietos kapitalą: žinias, patirtį, finansinius išteklius, gebėjimus ir iniciatyvą. Šis principas įgyvendinamas steigiant vietos veiklos grupes, kurias sudaro skirtingų sektorių atstovai;

– *iniciatyvos „iš apačios į viršų“ įgyvendinimas*. Šio principo taikymas suteikia vietos organizacijoms ir gyventojams galimybę dalyvauti formuojant ir įgyvendinant vietos politiką, dalyvauti priimant sprendimus, tiesiogiai lemiančius jų gyvenimo gerovę, patiems inicijuoti permainas kaimo vietovėse ir aktyviai jas įgyvendinti. Principu „iš apačios į viršų“ paremta kaimo gerovės kėlimo arba plėtros strategija geriau atspindi realią kaimo padėtį ir lūkesčius, ji tampa labiau priimtina ir suprantama kaimo gyventojams;

– *teritoriškumo principas*. Žmogiškieji ir finansiniai ištekliai nukreipiami į konkrečios vientisos teritorijos ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą. Teritorija gali apimti vieną arba kelis rajonus ar seniūnijas, tačiau jas turi vienyti bendri veiksniai: geografiniai, ekonominiai ar socialiniai;

– *integruotumo principas*, kuriuo siekiama ieškoti bendrų sprendimų skirtingoms problemoms spręsti, t. y. parengti ir įgyvendinti skirtingų sektorių plėtrą apjungiančią strategiją;

– *strateginio planavimo principas*. Kaimo gerovės kėlimas turi būti planuojamas nuosekliai ir sistemingai, siekiant konkrečiai vietovei svarbių plėtros tikslų. Prie strateginio kaimo vietovės

plėtros plano rengimo ir jo įgyvendinimo turėtų prisidėti kiekvienas gyventojas (LEADER metodo įtakos..., 2014).

Taigi, galime teigti, kad įgyvendinant LEADER metodą vietos išskirtinumas sudaro konkurencingos ir patrauklios vietovės plėtrą. LEADER metodas gali gerai veikti skirtingose vietovėse, todėl jį naudojant, kaimo politikos formavimo mechanizmą galima pritaikyti labai įvairiems kaimo vietovių poreikiams.

Analizuojant mokslinę literatūrą pastebima, kad daugelio nuomone LEADER programai pavyko plačiai įtraukti įvairias kaimo grupes į vietos problemų sprendimą. Vienas pagrindinių LEADER principų „iš apačios į viršų“ įgyvendinimas, vietos bendruomenių susitelkimas, aktyvi veikla, naujoviškumas yra labai svarbūs LEADER priemonės veiksniai, kurie telkia bendruomeniškumą, partnerystę, turinčius įtakos vietos kaimo gyventojų kultūros, mentaliteto pokyčiams.

LEADER siūlomi plėtros problemų sprendimai pasitelkiant naujas partnerystės formas ir siejant veiklą sukėlė tokį susidomėjimą, kad net kartais turėjo įtakos nacionalinės, regioninės ir vietos administracijos institucijų sprendimams ir politikos kryptims. LEADER priemonė papildo kitas Europos ir nacionalines programas, skatina vietos gyventojus ir organizacijas dalyvauti rengiant ir įgyvendinant tvariojo vystymosi strategijas, traktuojama, kaip vertinga kaimo politikos priemonė. Pavyzdžiui, galima skatinti naudoti vietos išteklius LEADER priemonėmis remiant parengtinius plėtros projektus pvz., diagnostinės ar galimybių studijos arba vietos pajėgumų kūrimas), dėl kurių padidės vietovių galimybės plėtrai naudoti ne tik LEADER lėšas, bet ir kitus finansavimo šaltinius (pvz., platesnes ES ir nacionalines kaimo ir regionų plėtros programas) (LEADER įgyvendinimo apžvalga..., 2008).

LEADER priemonės įgyvendinimas padeda sektoriams ir tų kategorijų naudos gavėjams, kurie pagal kitas kaimo vietovių programas neretai negauna jokios pagalbos arba jos gauna nedaug: kultūrai, natūraliai aplinkai gerinti, architektūros paminklams ir paveldo pastatams restauruoti, kaimo turizmui, gamintojų ir vartotojų ryšiams gerinti ir t. t. LEADER programa skatina socialinės ir ekonominės veiklos subjektus dirbti kartu, gaminti prekes ir teikti paslaugas, kurios sukurtų kuo daugiau pridėtinės vertės jų vietovėje.

Europoje pradėtas taikyti LEADER metodas, siekia pagerinti kaimo vietovių plėtros potencialą naudojantis vietos gyventojų iniciatyvomis ir įgūdžiais, skatinant įgyti patirties kaimo plėtros srityje ir skleidžiant patirtį kitose kaimo vietovėse. Bendrojoje žemės ūkio politikoje atsižvelgiama į kaimo vietovių bei kraštovaizdžio įvairovę, vietos ypatumų gausą ir tai, kad visuomenė vis labiau vertina natūralią aplinką (LEADER metodo įtakos..., 2014). Pripažįstama, kad tai yra didžiausias ES kaimo vietovių turtas.

Pagrindinis LEADER metodo įgyvendinimo pagalbininkas yra vietos veiklos grupė (VVG). VVG – partnerystės organizacijos, apjungiančios bendruomeninį, privatų, vietos valdžios bei valstybinį sektorius, kurių bendra veikla siejama su nuolatiniais ir ilgalaikiais veiksmais siekiant kaimo integruotos plėtros. Struktūriniai pokyčiai kaimiškose vietovėse priklausys ne tik nuo partnerystės grupių administracinių, metodinių, finansų bei kt. valdymo gebėjimų, bet ir nuo jose vyraujančio mikroklimato, t.y. narių susitelkimo ir tarpusavio santykių, gebėjimo veikti kartu, interesų ir vertybinių orientacijų (Atkočiūnienė V., 2008). Mokslinėje literatūroje apibrėžiama, steigimas yra originalus ir svarbus LEADER metodo elementas.

2014–2020 m. laikotarpiu LEADER metodo pavadinimas keičiasi į Bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą (BIVP). BIVP skirta ~ 6 proc. (0,114 mlrd. Eur) nuo visos Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (1,98 mlrd. Eur). BIVP įgyvendinama taip pat per VVG.

BIVP yra grindžiama LEADER metodu ir taikytina visiems fondams, kuriuos apima 2014–2020 metų programavimo laikotarpio Bendra strateginė programa (Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai, Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui ir Sanglaudos fondui; toliau – BSP fondams). ES Komisijos nuomone, visiems BSP fondams skirtas BIVP modelis yra sukcentruotas į konkrečias teritorijas, inicijuojamas bendruomenės, vietos veiklos grupių, kurias sudaro vietinių viešųjų ir privačių socialinių bei ekonominių interesų atstovai, vykdomas įgyvendinant integruotas ir kelis sektorius aprėpiančias vietos plėtros strategijas, sukurtas atsižvelgiant į vietinius poreikius ir potencialą, apima vietos inovacijų aspektus, tinklų kūrimą ir, kai tinkama, bendradarbiavimą.

LEADER yra viena iš keturių Europos Bendrijos iniciatyvų, kurios pagrindinis tikslas – padėti kaimo gyventojams jų vietovėse kelti ir gerinti ne tik gyvenimo kokybę, bet ir ekonominę gerovę, skatinant vietos iniciatyvas ir įvairių kaimo plėtros dalyvių partnerystę bei įgyvendinant integruotas kaimo plėtros strategijas, kurias parengia VVG, vadovaujantis teritorijos vientisumo principu.

1.3. Socialinių paslaugų sampratos analizė ir klasifikavimas

Viešosios paslaugos yra labai svarbios ir užima nemenką vaidmenį šiandieniniame žmonių gyvenime. Dauguma šių paslaugų susijusios su visuomenės interesais bei poreikiais, todėl yra svarbu užtikrinti tinkamą šių paslaugų teikimo kokybę bei tinkamą jų administravimą. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatyme teigiama, kad viešoji paslauga – valstybės ar savivaldybių įsteigtų specialių įstaigų bei organizacijų veikla, teikianti gyventojams socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas (LR Viešojo administravimo įstatymas, 1999). Viešosios paslaugos pasižymi keliais bendrais bruožais: „šios paslaugos užtikrina visuotinai svarbų veiklos kryptingumą; šiomis paslaugomis besinaudojančių subjektų skaičius yra neribotas; šias paslaugas teikia arba valstybinės, arba vietos savivaldos institucijos, arba kiti subjektai; šios paslaugos kuriamos tiek viešosios, tiek privačios nuosavybės pagrindu.“ (Smalsys V., 2010). Socialinės paslaugos – viena iš viešųjų paslaugų teikiamų asmenims, kuriems yra reikalingos šios paslaugos.

Teisės aktas reglamentuojantis socialinių paslaugų organizavimą bei teikimą Lietuvoje yra Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006), kuriame yra apibrėžiama socialinių paslaugų samprata, tikslai bei rūšys, taip pat reglamentuojami socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai, socialinės globos įstaigų licencijavimas, mokėjimas už socialines paslaugas, finansavimas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimas. Taip pat šiame įstatyme 3 straipsnyje nurodoma, kad pagrindinis socialinių paslaugų tikslas – „sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį.“ Teikiamos socialinės paslaugos tam, kad būtų galima išvengti kylančių asmens, šeimos, bendruomenės socialinių problemų bei visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti.

Kalbant būtent apie vieną grupę iš viešųjų paslaugų, t.y. socialinių paslaugų, administravimo temą, tai galima teigti, kad ji nėra pakankamai išnagrinėta. Tokie mokslininkai kaip Valenta A. (2000), Guogis A. ir Gudelis D. (2005), tyrinėjo socialines paslaugas, jų sampratas, klasifikavimą. Išoraitė M. (2007), Žalienė L. (2003), Vareikytė A. (2006) nagrinėjo socialinių paslaugų teikimo ypatumus. Socialinių paslaugų apibrėžimai pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Socialinių paslaugų apibrėžimai

Autorius/Šaltinis	Socialinių paslaugų apibrėžimas
Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006)	Paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime

Žalimienė L.(2003)	Tai paslaugos, kurias teikia šiuolaikinė socialinės apsaugos sistema, apimant aštuonias socialines rizikas (liga, invalidumas, senatvė, našlystė, šeima/vaikai, nedarbas, būstas, socialinė atskirtis) pagal ES socialinės apsaugos statistikos klasifikaciją
Valenta A.(2000)	Socialinės visuomenės paslaugos yra racionalios vartojimo struktūros elementas. Vienos jų daugiausia tenkina buitinius poreikius, o kitos jų socialines ir kultūrinės reikmes. Pirmosios yra mokamos, antrosios tenka gyventojams per visuomeninius vartojimo fondus
Guogis A. ir Gudelis D. (2005)	Tai tokios paslaugos, kuriomis siekiama pagerinti iš dalies ar visiškai nepajėgių pasirūpinti savimi asmenų gyvenimo sąlygas ir gyvenimo kokybę
Richmond M. (2004)	Praktiški patarimai arba sisteminga, konkreti socialinė pagalba
Nefas S. (2009)	Įstatymų numatyta tvarka valstybės ar savivaldybių įsteigtų specialių įstaigų bei organizacijų ar privačių asmenų veikla socialinėje srityje
Socialinių paslaugų katalogas (2006)	Pagalbos asmenims suteikimas įvairiomis nepiniginėmis formomis bei globos pinigais, siekiant grąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Žalimienė L.(2003), Valenta A.(2000), Guogis A. ir Gudelis D. (2005), Richmond M. (2004), Nefas S. (2009).

Kiekvienas autorius socialinių paslaugų esmę apibrėžia skirtingai, todėl vieningo socialinių paslaugų apibrėžimo nėra. Žalimienė L. (2003) išskiria dvi socialinių paslaugų sampratas – plačiuoju ir siauruoju požiūriu, labiausiai pabrėždama, kad tai visuomenei teikiamos paslaugos, kurias teikia šiuolaikinė socialinės apsaugos sistema. Richmond M. (2004) požiūris panašus, jis teigia, kad turi būti teikiama sisteminga ir konkreti socialinė pagalba. Valenta A. (2000) nurodo, kad šios paslaugos kartu su materialinėmis gėrybėmis yra visuomenės vartojimo fonde ir turi piniginę išraišką. Guogis A. ir Gudelis D. (2005) nurodo kitokį platesnės socialinių paslaugų sąvokos apibrėžimą, kuriame yra apibūdinama kam yra reikalingos socialinės paslaugos ir kokiems asmenims jos yra teikiamos. Tačiau panašų apibūdinimą pateikia ir Nefas S. (2009), kuris teigia, kad socialines paslaugas teikia tiek viešasis sektorius (valstybės ar savivaldybių įsteigtos įstaigos ar organizacijos), tiek privatus sektorius. Išoraitės M. (2007) nuomone, socialines paslaugas apibūdina būtent pačių paslaugų svarbiausi tikslai: „tenkinti asmenų gyvybinius poreikius, kai jie patys nepajėgūs savarankiškai to pasiekti, atkurti žmogaus gebėjimą savarankiškai funkcionuoti visuomenėje bei teikti jas prevenciniais tikslais, siekiant užkirsti kelią problemoms“. Visi socialinių paslaugų apibrėžimai gana skirtingi, tačiau kartu ir panašūs, galima išskirti svarbiausius aspektus, tokius kaip: socialinė pagalba asmenims, socialinių problemų sprendimas bei gyvenimo kokybės gerinimas.

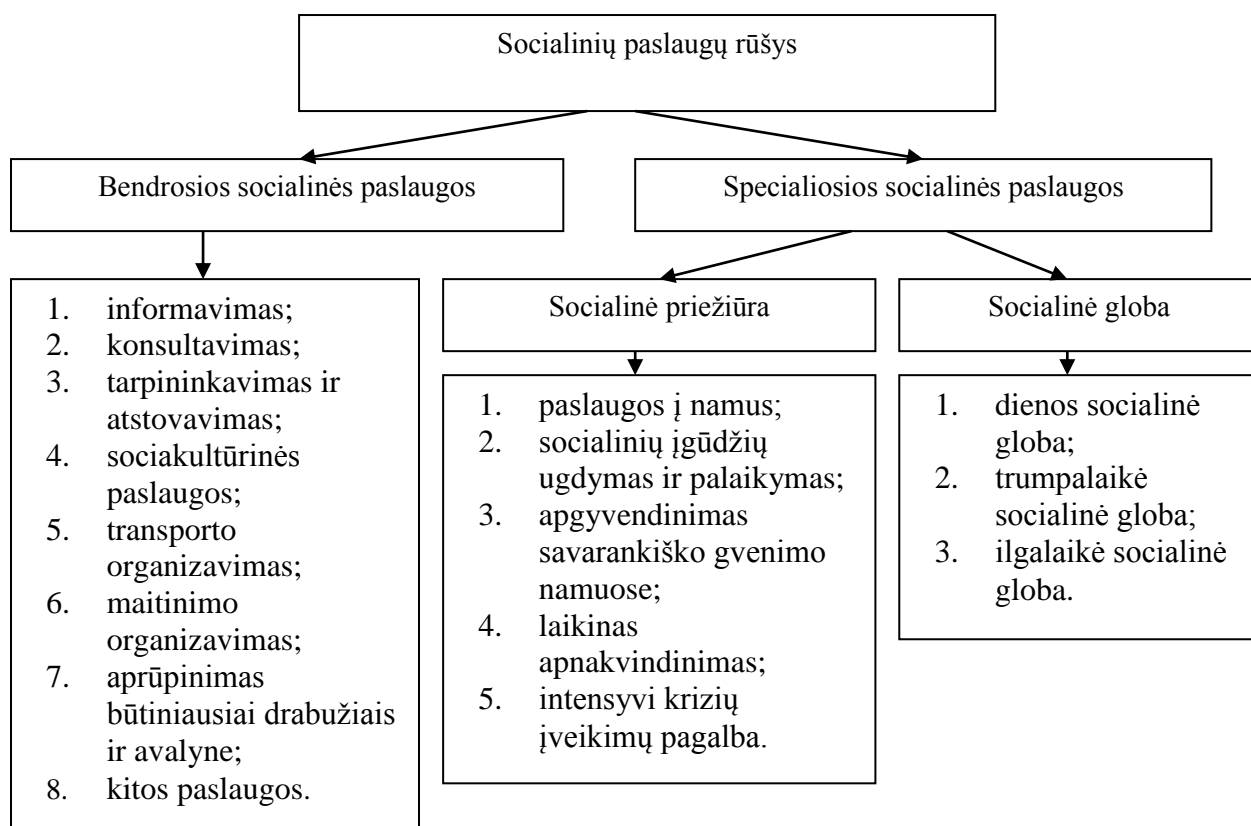
Kalbant apie socialines paslaugas, galima paminėti, kad jos turi tam tikrą specifiką, kuri skiriasi nuo kitų viešųjų paslaugų tikslais, funkcijomis bei pobūdžiu. Vareikytė A. (2006) teigia,

kad „socialinių paslaugų tikslas – siekti pokyčių tiek žmonių santykių srityse, tiek visoje socialinėje aplinkoje. Dėl šios priežasties socialinės paslaugos skiriasi nuo sveikatos priežiūros ir užimtumo paslaugų. Socialinės paslaugos yra teikiamos individualiai, grupėms ir bendruomenei.“ Nors šios paslaugos yra teikiamos ir grupėms, dažniau yra susijusios su klientų individualiais atvejais. Šiuo aspektu socialinės paslaugos skiriasi nuo kitų viešųjų paslaugų pvz., piniginės paramos ar švietimo paslaugų. Socialinių paslaugų teikimas neapsiriboja vien viešuoju sektoriumi. Į šių paslaugų teikimą, be viešojo sektoriaus biudžetinių įstaigų (valstybinių, savivaldybių), įtraukiami ir kiti socialinių paslaugų teikėjai – nevyriausybinės organizacijos, religinės bendruomenės, privatūs paslaugų teikėjai, savanoriai, neformalūs pagalbos teikėjai, savipagalbos grupės. Socialinės paslaugos apima platų spektrą įvairių tipų ir rūšių paslaugų – jos teikiamos įvairioje aplinkoje: klientų namuose, dienos centruose, stacionariose globos įstaigose ir kt. institucijose. Teikiant socialines paslaugas tiesiogiai sąveikauja paslaugų teikėjas ir jų gavėjas (Vareikytė A., 2006).

Tokie autoriai kaip Žalimienė L. (2003), Išoraitė M. (2007), Vareikytė A. (2006) gan plačiai aprašo socialinių paslaugų rūšis, todėl būtų tikslinga jas suklasifikuoti. Remiantis minėtais autoriais ir Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymo 6 straipsniu socialinės paslaugos yra skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias (žr. 3 lentelėje).

Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme (2006) bendrosiomis socialinėmis paslaugomis vadinamos tokios paslaugos, kurios „teikiamos asmeniui (šeimai), kurio gebėjimai savarankiškai rūpintis asmeniniu (šėimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime gali būti ugdomi ar kompensuojami atskiromis, be nuolatinės specialistų pagalbos teikiamomis paslaugomis“. Tai reiškia, kad bendrosiomis socialinėmis paslaugomis žmogui suteikiama visa reikiama pagalba namuose, kad jam nereikėtų persikelti į globos įstaigą. Socialinių paslaugų kataloge (2006) informacijos teikimą ir konsultavimą apibrėžia kaip žodžiu arba raštu teikiamą socialinę paslaugą, kuri yra skirta suteikti klientui reikalingą informaciją ar konsultuoti ir ieškoti veiksmingo problemos sprendimo būdų. Tarpininkavimas ir atstovavimas – „tai pagalbos asmeniui (šeimai) suteikimas sprendžiant įvairias asmens (šėimos) problemas (teisines, sveikatos, ūkines, buitines, tvarkant dokumentus, mokant mokesčius, užrašant pas specialistus, organizuojant ūkinius darbus ir kt.), tarpininkaujant tarp asmens (šėimos) ir jo aplinkos (kitų institucijų, specialistų, asmenų)“ (Socialinių paslaugų katalogas, 2006). Sociokultūrinės paslaugas galima apibūdinti kaip laisvalaikio organizavimo paslaugas. Maitinimo paslaugos teikiamos tiems asmenims, kurie negali ir neturi galimybių maitintis patys savo namuose. Transporto paslaugos teikiamos pagal poreikius asmenims, kurie dėl negalios, ligos ar senatvės turi judėjimo problemų. O skurstantys asmenys yra aprūpinami būtiniaisiais drabužiais ir avalyne.

3 lentelė. Socialinių paslaugų rūšys

Šaltinis: sudaryta remiantis *Socialinių paslaugų katalogu (2006)* ir *LR Socialinių paslaugų įstatymu (2006)*.

Kai bendrosios socialinės paslaugos nėra veiksmingos, yra teikiamos specialiosios paslaugos. Pagalba namuose, tai paslauga kuri teikiama paslaugos gavėjo namuose, padedančios asmeniui tvarkytis buityje bei pilnavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Pagal Socialinių paslaugų katalogą (2006) slauga namuose – tai sveikatos priežiūros paslaugos, kurios teikiamos socialinių darbuotojų bei kitų specialistų asmens namuose. Sumokėti už paslaugas namuose yra skiriami pinigai – tai šelpos pinigai. Pagal Lietuvos Respublikos Socialinės paslaugos įstatymą (2006), globos pinigai asmeniui mokami tada, kai paslaugų nėra galimybės tiesiogiai suteikti pagalbos namuose. Šie pinigai skiriami atsižvelgiant į kliento sveikatos būklę, paslaugų poreikį ir rūšis, gaunamas pajamas, šeimyninę padėtį bei gyvenamąją vietą. Socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas yra teikiamas „siekiant palaikyti ir atstatyti savarankiškumą atliekant įvairias visuomeniniame ar asmeniniame (šeimoms) gyvenime reikalingas funkcijas“ (Socialinių paslaugų katalogas, 2006). Laikinas apnakvindinimas suteikiamas tokiems asmenims, kuriems iškyla grėsmė sveikatai ar gyvybei dėl iškilusių problemų šeimoje ar krizės atveju. Tokiu krizės atveju teikiama intensyvių krizių įveikimų pagalba.

Pagal Socialinių paslaugų katalogą (2006) tokios paslaugos teikiamos stacionariose ir nestacionariose globos įstaigose – dienos globos, laikino gyvenimo, stacionariose globos ir slaugos, mišrių paslaugų. Stacionari globos įstaiga teikia paslaugas įvairaus amžiaus, negalios bei skirtingų

socialinių grupių asmenims, kuriems reikalinga nuolatinė priežiūra, tuo metu stacionari globos įstaiga tam tikrą laiką tampa kliento gyvenamąją vietą. Nestacionari globos įstaiga yra skirta skirtingų socialinių grupių asmenims, kurie yra įvairaus amžiaus. Dienos globos įstaigoje įvairi socialinė pagalba yra teikiama tik dieną, o laikinojoje apgyvendinimo įstaigoje – tam tikrą ilgesnį apibrėžtą laiką. Kaip matyti iš aptartųjų paslaugų rūšių, socialinės paslaugos gali būti teikiamos įvairiose įstaigose: tiek socialinių paslaugų įstaigose, tiek ir asmens namuose.

Apibendrinant galima teigti, kad visoms socialinių paslaugų sąvokoms bendra tai, jog socialinė paslauga yra pagalbos suteikimas asmenims, siekiant pagerinti jų gyvenimo kokybę, grąžinti sugebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę. Socialinės paslaugos – tai paslaugos, kurios reikalingos asmenims negalintiems savimi pasirūpinti bei dalyvauti visuomenės gyvenime dėl įvairių aplinkybių, tokių kaip amžius, neįgalumas ir pan.

II. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO TOBULINIMO GALIMYBĖS

2.1. Viešųjų paslaugų teikimas pasitelkiant nevyriausybinės organizacijas

Valdžios institucijoms vis sunkiau sekėsi susitvarkyti su įvairiomis visuomenėje kylančiomis problemomis, todėl buvo suvokta, kad nevyriausybines organizacijas (toliau – NVO) gali padaryti tai, ko nesugeba padaryti daugelis vyriausybių. Didėjant NVO vaidmeniui visuomenėje vyriausybės skatinamos aktyviau bendradarbiauti su tokiomis organizacijomis. „Lesteris M. Solomonas NVO apibrėžia kaip ekonominę ir socialinę plėtra užsiimančią organizaciją, veikiančią „iš apačios į viršų“ principu“ (Bašauskienė, V., Butkevičienė, E., Vaidelytė, E., 2008).

„Per ilgą laiką susiklostė keli vyriausybės ir nevyriausybinių organizacijų santykių pagal paslaugų finansavimą, teikimą ir valdymą modeliai. Tai *valdžios dominavimo modelis* (svarbiausias tiek finansuojant paslaugas, tiek jas kuriant ir teikiant yra valdžios institucijos); *NVO sektoriaus dominavimo modelis* (čia svarbiausias NVO); *lygiagretusis modelis* (ir valdžia, ir NVO vienodai įsitraukia į socialinių paslaugų finansavimą ir teikimą, tačiau kiekvieno sritis yra apibrėžta); *bendradarbiavimo modelis* (valdžia ir NVO dirba ne atskirai, o kartu, vyriausybė teikia finansavimą, o NVO sektorius – paslaugas)“ (Raipa A., 2010).

Tačiau vyriausybės ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimo modelis nėra taikomas vienas, dažniausiai yra derinami keli modeliai. Taip pat viešosios institucijos su NVO bendradarbiauja įvairiuose srityse, tai: „švietimas, mokslas, socialinė ir sveikatos apsauga, jaunimo reikalais, aplinkos apsauga, demokratine plėtra, pagalba negalios ištiktiems, moterų problemoms, kultūra, ekonomine plėtra ir kt.“ (Puškorius S., 2002). O šios sritys, ypač socialinė, vienos iš svarbiausių visuomenei ir čia iškyla nemažai problemų, kurias ir padeda išspręsti NVO.

NVO sąveikai su viešuoju sektoriumi iškyla taip pat ir kliūčių. Kučikas A. išskiria tokias pagrindines kliūtis: „NVO linksta pervertinti savo jėgas, sureikšminti savo vaidmenį ir galimybes; NVO skuba prisitaikyti prie finansinę paramą teikiančių institucijų prioritetų; NVO tarpusavio bendradarbiaviui trūksta motyvacijos; NVO trūksta profesionalų; viešajam sektoriui būdingas per didelis noras, naudojantis NVO pajėgomis, išspręsti sudėtingas socialines problemas; viešojo sektoriaus nelankstumas bendradarbiaujant su NVO; neadekvatūs viešojo sektoriaus reikalavimai dėl NVO veiklos kiekybės, kokybės ir rezultatų; nepakankamas tiek viešojo sektoriaus, tiek NVO įsitraukimas į veiklos ir paslaugų bei sprendimo priėmimo procesus, negebėjimas nustatyti tinkamiausių atskiriems sektoriams atstovaujančių organizacijų“ (Raipa A., 2010). Nors kliūčių ir nemažai, bet jos nėra neįveikiamos.

NVO atstovauja valstybės teikiamų paslaugų alternatyvai, t.y. jos padeda vykdyti vyriausybei kai kuriuos įsipareigojimus. Tiek NVO, tiek vyriausybės labai teigiamai vertina tokius santykius.

Dažniausiai vyriausybė perka NVO paslaugas arba jas finansuoja. Kalbant apie viešųjų paslaugų pirkimą iš NVO pirmiausia reikia pastebėti, kad sąvokos pirkti viešąsias paslaugas iš NVO ir finansuoti nevyriausybines organizacijas dažnai vartojamos kaip sinonimai, nors turi labai skirtingą prasmę (Raipa A., 2010).

Nevyriausybinių organizacijų finansavimas laikomas valstybės parama, pagalba NVO sektoriui. Savivaldybės suvokdamos NVO sektoriaus svarbą siekia jį palaikyti ir sudaryti sąlygas jam plėtotis, tai išreikšdama parama organizacijų veiklai ir atskiriems projektams. Ši parama yra skirta iš dalies finansuoti pilietinį judėjimą, visuomeninius tikslus, kurių siekia nevyriausybines organizacijos.

Tuo tarpu viešųjų paslaugų pirkimas, tame tarpe ir iš NVO, yra savivaldybių funkcijų ir uždavinių įgyvendinimas pasirenkant geriausią organizaciją, kuri tas paslaugas gali teikti efektyviausiai. Pirkdama tam tikras paslaugas iš organizacijos savivaldybė kaip ir paramos atveju skiria lėšas organizacijai, tačiau šios lėšos yra kaina už perkamą paslaugą, o ne parama.

NVO siekia efektyvesnių organizacijų motyvų, kurie naudingi žmonėms, gaunantiems paslaugas iš šių organizacijų. „Galima įvardinti tokius viešųjų paslaugų pirkimo iš nevyriausybinių organizacijų motyvus:

1. **Mažesnė paslaugos kaina.** Nevyriausybines organizacijas, dar kitaip vadinamos ne pelno organizacijomis, nėra orientuotos į pelno siekimą, todėl jų teikiamų paslaugų kaina dažniausia yra mažesnė už atitinkamų paslaugų, kurias teikia pelno įmonės ar netgi biudžetinės įstaigos ar institucijos, kainas. Be to, viešųjų paslaugų pirkimas iš NVO nereikalauja pilno tokias paslaugas teikiančios organizacijos administracinės struktūros išlaikymo, kaip yra tuo atveju, kai paslaugas teikia biudžetinės, ar kitos savivaldos institucijų valdomos įstaigos. Nors perkant viešąsias paslaugas iš NVO dalis kaštų turi būti skirta finansuoti personalo išlaikymui bei paslaugų teikimo administravimui, šie kaštai yra kur kas mažesni už tuos, kurių reikia visos įstaigos išlaikymui.

2. **Paslaugų įvairovė ir kokybė.** Sąlygų nevyriausybiniams organizacijoms dalyvauti teikiant viešąsias paslaugas buvimas liberalizuoja paslaugų teikimo rinką, kurioje atsiradusi konkurencija ne tik mažina paslaugų kainas, bet ir užtikrina teikiamų paslaugų įvairovę bei kokybę.

3. **NVO – priimtinesnis paslaugos teikėjas gyventojams.** Nevyriausybines organizacijas yra kiekvienos valstybės demokratiškumo rodiklis ir itin svarbus vystant pilietinę visuomenę. Dėl savo veiklos ir tikslų specifikos, nevyriausybines organizacijas daugelyje Europos valstybių pasirodė esančios paslaugas gaunantiems gyventojams priimtinesniu teikėju nei atitinkamos pelno ar viešojo sektoriaus įmonės.

4. **Mažėja poreikis labdariniam rėnimui.** Jau minėta, kad valstybė ir savivaldybės dažnai remia NVO vykdomą pilietinę visuomeninę veiklą. Nevyriausybiniams organizacijoms užtikrinus galimybę „užsidirbti“ dalyvaujant viešųjų paslaugų teikime, sumažėja poreikis jas tiesiog remti.

5. Skatina NVO sektoriaus plėtrą ir partnerystę tarp NVO ir valstybinių/savivaldos institucijų. Nevyriausybių organizacijų dalyvavimui teikiant viešąsias paslaugas yra būtina ne tik aukšta šių organizacijų veiklos kokybė, bet ir glaudus bendradarbiavimas tarp paslaugos organizatoriaus – valstybės/savivaldos institucijų“ (Nacionalinės plėtros institutas, 2005). Motyvai svarūs ir naudingi visuomenei, ypač viešųjų paslaugų kainų mažinimas ir kokybės bei įvairovės didinimas.

Kai viešųjų paslaugų finansavimas atliekamas per tikslines savivaldybių programas kyla gan daug problemų tiek paslaugos teikėjui, tiek paslaugos organizatoriui. Problemų kelia tai, jog netgi užtikrinus tam tikrą paslaugų finansavimą per tikslines programas, organizacijos kasmet ne tik nežino, ar gaus finansavimą einamiesiems metams, nes konkursai kiekvienais metais vykdomi iš naujo, bet ir yra priverstos dalį metų dirbti nesant finansavimo, nes dėl paraiškų teikimo, tikrinimo ir sutarčių pasirašymo procedūrų finansavimas skiriamas praėjus keliems mėnesiams nuo metų pradžios. Dar viena problema kyla dėl to, kad skelbiamus konkursus laimėjusios ir finansavimą paslaugų teikimui gavusios organizacijos yra beveik nekontroliuojamos. Tokia finansavimo forma užkerta beveik bet kokias galimybes kontroliuoti teikiamos paslaugos kokybę. Taip pat NVO didelį nusiskundimą reiškia dėl to, kad programose jau tradicija tapo nustatyti, jog tik tam tikra dalis lėšų, o kartais iš viso nieko, gali būti skiriama darbuotojų išlaikymui ar administraciniams kaštams. Tuo tarpu daugelio paslaugų didžiausią dalį kaštų ir sudaro darbuotojų atlyginimai.

2.2. Privatizacija: viešoji ir privati partnerystė

Viešąsias paslaugas taip pat teikia privačios įmonės, kurios iš valstybės privatizuoja kai kurias viešąsias paslaugas. Kaip teigia E. S. Savas, privatizacija, tai „dinamiška samprata ir atstovauja mechanizmo pakeitimo procesui, kai pereinama iš aukštos valstybės įtakos pakopos į žemesniąją; taigi mechanizmas pakeičiamas taip, kad privačiojo sektoriaus vaidmuo tampa labiau vyraujantis“ (Obrazcovas V., Savas E. S., Jančiauskas E. E., 2003). Paprasčiau privatizaciją galima apibūdinti kaip procesą, kuriame visuomeninio valdymo forma reorganizuoja į privačią nuosavybę. Obrazovas V. ir Savas E. S. teigia, kad privatizavimo formų yra įvairių, pavyzdžiui, „valstybinio turto pardavimas privatiems asmenims, viešųjų paslaugų išnuomojimas privačioms bendrovėms ir kt.“(Obrazcovas V., 2010). Kad privatizacijos procesas būtų sklandus, jį Lietuvoje kontroliuoja Lietuvos Respublikos valstybės turto fondas.

Privatizavimo tikslai nėra reglamentuoti, tačiau Turto fondas privatizavimui kelia šiuos tikslus: valstybės turtą privatizuoti už maksimalią kainą, užtikrinti skaidrą privatizavimą, greitai perleisti valstybės turtą į privačias rankas neaštrinant nedarbo problemos, užtikrinant aukštą

investicijų lygį, sudarant sąlygas kapitalo rinkos plėtrai (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2000).

Viešos ir privačios partnerystės terminas pradėtas plačiai vartoti kalbant apie viešųjų paslaugų privatizavimo ar koncesijų sutarčių klausimus. „D. Hall viešą ir privačią partnerystę apibrėžia kaip tarp valstybės ir privačios kompanijos sudarytą sutartį“ (Stasiukynas A., 2010). Taip pat tokios partnerystės terminas gali būti taikomas įsteigiant tokią įmonę, kuri teikia viešąsias paslaugas ir kurios akcijų turi privatūs ir vieši juridiniai asmenys. Viešųjų paslaugų teoretikai L. Brownas, Matthew Potoski ir Davidas M. Van Slyke teigia, kad „ekonominiai mainai tarp dalyvių, kur centrinės valdžios tikslas yra sujungti viešųjų vertybių, institucijų ir paslaugų rinkos sąlygas įvykdant tris sutarties etapus: sutariant gaminti ar įsigyti paslaugas, pasirenkant paslaugos teikėjus ir gamintojus ir išdėstant kontrolės priemones sutarties įgyvendinimo procese“ (Stasiukynas A., 2010).

E.S. Savas ir V. Obrazcovas pateikė dešimt teorinių mechanizmų tipų: valstybinė paslauga, valstybės institucijų parduodamos paslaugos, tarpžinybinis susitarimas, sutartys, privilegijos, dotacijos, garantijos, rinka, savanoriškos paslaugos ir savitarna (Stasiukynas A., 2010).

Privačios įmonės ir savivaldybės įformina savo partnerystės sutartis remiantis Lietuvos įstatymu nustatytu koncesijų būdu. „Koncesija – tai vienas iš būdų viešajam sektoriui, pasitelkiant privataus sektoriaus kapitalą, patirtį, įgyvendinti savo funkcijas infrastruktūros kūrimo ir plėtos, viešųjų paslaugų teikimo, valstybės ir savivaldybės turto valdymo ir naudojimo bei gamtos išteklių eksploatavimo srityse. Valstybė, duodama specialų leidimą privačiam sektoriui vykdyti ūkinę veiklą, pati nevykdo šios veiklos, tačiau gyventojams užtikrina viešųjų paslaugų teikimą, o privačiam sektoriui suteikiama galimybė užsidirbti“ (Stasiukynas A., 2010).

Pasak Stapokienės J. privatizavimo priemonės susideda iš daugybės alternatyvų, suteikiančių galimybę rinktis paklausos srityje bei sudarančių sąlygas konkuruoti pasiūlos pusėje. „Esminės privatizavimo priemonės sudaro: mokesčių pakeitimas rinkliava; konkursų sutartims viešosioms paslaugoms teikti organizavimas, kai atsižvelgiama į keleto tiekėjų siūlomas kainas; viešojo turto nuoma paslaugas teikiančiam privačiam sektoriui; valstybinių įmonių perdavimas privataus sektoriaus atstovams; privačios vadybos metodų - tokių kaip naujų biudžeto formavimo ir veiklos vertinimo sistemų bei asmeninių paskatų mechanizmų – taikymas viešosiose organizacijose; konkurencijos sukūrimas viešajame sektoriuje, sistemingai lyginant sąnaudas su rezultatais ir taikant efektyvumo kriterijus. Privatizavimas gali reikšti esminį viešojo sektoriaus sumažinimą ir viešosios nuosavybės skirtingose pramonės šakose apribojimus. Kita vertus, privatizavimas gali visapusiškoms ir gana švelniomis pastangomis pertvarkyti prekių ir paslaugų teikimą viešajame sektoriuje, vadovaujantis tokiais rinkos principais kaip pasirinkimas ir konkurencija. Mėginimas per viešąjį sektorių teikti visas viešąsias paslaugas verčia viešąsias organizacijas pernelyg išplėsti savo

galimybes ir taip sumenkinti paslaugų kokybę bei jų teikimo efektyvumą. Skatinant viešųjų, privačių ir nevyriausybinį paslaugų teikėjų konkurenciją, sukuriamas didesnis efektyvumas, gebėjimas optimaliai reaguoti į aplinką, kurioje inovacijos atlyginamos“ (Staponkienė J., 2005). Nors ir didina konkurencingumą taip gerinant paslaugų kokybę, bet kalbant apie kainą yra visokių variantų. Galimi tokie variantai, kad privatnininkai kainas kels, o paslaugų kokybė mažės arba kainos nekis, bet kokybė nebus aukšta. Taip pat gali kainas leisti, bet ir paslaugos bus prastos kokybės. Koks variantas tenkins visuomenę? O gi tai, kad kainos bus mažos ir aukšta kokybė. Bet praktikoje retai kada taip būna.

Taigi savivaldybės pasitelkia NVO teikiant kai kurias viešąsias paslaugas, tarp jų ir socialines paslaugas, taip pagerindamos tų paslaugų kokybę ir mažindamos jų kainą, ko pasekoje didėja ir visuomenės pasitenkinimas tomis viešosiomis paslaugomis. Privatizacija skatina konkurencingumą, taip gerindama viešųjų paslaugų kokybę. Privatus sektorius labiau orientuotas į klientus, todėl ir piliečių pasitenkinimo lygis gerėja. Taip pat privatizacija didina viešųjų paslaugų teikimo efektyvumą.

III. LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PLĖTRAI GALIMYBIŲ AKMENĖS RAJONE TYRIMO METODIKOS PAGRINDIMAS

3.1. Tyrimo metodikos pagrindimas

Tyrimo tikslas – atskleisti LEADER programos panaudojimo galimybes socialinių paslaugų plėtrai Akmenės rajone, t.y. nustatyti socialinių paslaugų teikimo problemos ir sprendimo būdus pasitelkiant LEADER programą.

Tyrimo koncepcijoje naudojama kokybinė metodologinė prieiga, remiantis Tidiklio (2003); Morkevičiaus, Telešienės, Žvaliausko (2008); Bitino, Rupšienės, Žydžiūnaitės (2008); Balčiūno, Juozaitienės, Rudytės, Tijūnaitienės (2014) metodinėmis nuostatomis.

Tyrimo metodika grindžiama. Lietuvos ir užsienio mokslininkai kaimo plėtros koncepciją apibrėžia tokiais aspektais: *ekonominių, socialinių, politinių, kultūrinių ir aplinkos pasikeitimų raida, gerinanti vietos gyventojų gyvenimo kokybę* (Dumbauskaitė, Matekonienė, Navackaitė (2002); Treinys, 2005; Atkočiūnienė, Vaišnoraitė, 2011); *tęstinis procesas, susijęs su teigiamais kiekybiniais ir kokybiniais pokyčiais kaimo sistemoje* (Atkočiūnienė, 2008); *daugiapakopis, daugiadalyvis, daugialypis procesas* (Douwe ir kt., 2000); *neurbanizuotų vietovių funkcijų sistemos kūrimas* (Jasaitis, 2012).

LEADER programos koncepcija analizuojama, išskiriant 5 pagrindinius LEADER metodo principus: *skirtingų partnerių bendradarbiavimas arba partnerystė* (LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaita, 2014), *metodas „iš apačios į viršų* (Jasaitis, 2006; LEADER įgyvendinimo apžvalga...,2008; LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaita, 2014; Ribašauskienė, 2010), *teritoriškumo principas* (LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaita, 2014), *integruotas metodas* (Atkočiūnienė, 2003; LEADER įgyvendinimo apžvalga...,2008; LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaita, 2014), *strateginio planavimo principas* (LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaita, 2014).

Socialinių paslaugų samprata apibrėžiama kaip *paslaugos, kuriomis siekiama pagerinti iš dalies ar visiškai nepajėgių pasirūpinti savimi asmenų gyvenimo sąlygas ir gyvenimo kokybę* (Guogis A. ir Gudelis D., 2005), *praktiški patarimai arba sisteminga, konkreti socialinė pagalba* (Richmond M. 2004), *įstatymų numatyta tvarka valstybės ar savivaldybių įsteigtų specialių įstaigų bei organizacijų ar privačių asmenų veikla socialinėje srityje* (Nefas S. 2009).

Taip pat grindžiama tyrimo metodika Lietuvos Respublikos teisės aktais, strategijomis, veiklos programomis, ataskaitomis, planais: Akmenės r. savivaldybės 2012 metų socialinių

paslaugų planas, Akmenės r. savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas, Akmenės r. savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planas, Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programa, Lietuvos kaimo plėtros 2014 – 2020 metų programa, LR Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymu (2002), ES Tarybos reglamentas Nr. 1257/1999, ES Tarybos sprendimas Nr. 2006/144/EB, Komisijos reglamentas (EB) (2006), LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaita (2014), Akmenės rajono vietos plėtros strategija „Kaimo vietovės studija ir integruotos strategijos tobulinimas, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo Akmenės rajono savivaldybės kaimo gyvenamojoje vietovėje“ (2008), Akmenės rajono vietos veiklos strategija „Akmenės rajono kaimo plėtros 2015-2023 metų strategija“ (2015).

Pagrindiniai tyrimo etapai. 1. Pirmame tyrimo etape analizuojama kaimo plėtros, LEADER programos bei socialinių paslaugų koncepcija: kaimo plėtros politikos raida, Lietuvos ir užsienio mokslininkų kaimo plėtros apibrėžtys, LEADER programos koncepcija, išskiriant pagrindinius LEADER programos principus, LEADER programos įgyvendinimą, socialinių paslaugų samprata bei klasifikavimas.

2. Antrame etape analizuojama Akmenės rajono socialinių paslaugų esama situacija bei su kokiomis problemomis yra susiduriama jas teikiant Akmenės rajono gyventojams. Taip pat analizuojamas LEADER programos įgyvendinimas 2007 – 2013 metais Akmenės rajone. Siekiant atskleisti galimybes socialinių paslaugų tobulinimui Akmenės rajone analizuojama 2015-2023 metų Akmenės rajono vietos veiklos grupės strategija bei gauti rezultatai atlikus tyrimą.

3. Trečiame etape apibrėžiamos atlikto tyrimo išvados bei pateikiamos rekomendacijos.

Tyrimo metodas: išsiaiškinus Kaimo plėtros, Leader metodo, socialinių paslaugų sampratas teoriškai, galima gilintis į konkretų atvejį - situaciją, tai Akmenės rajone teikiamas socialines paslaugas bei galimybę pasinaudojant Leader metodu šių paslaugų tobulinimą, o tai atlikti pasirinkta naudoti dokumentų analizės ir interviu metodus.

Vienas iš tyrime taikytų metodų – tai **dokumentų analizės metodas** – „pirminių duomenų rinkimas, kai dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai“ (Tidiklis R., 2003). Šis metodas tyrimuose gana plačiai naudojamas. „Dokumentai gali būti užrašyti, užfiksuoti skirtingais būdais: tai gali būti spausdintas tekstas, piešinys, fotografija, gali būti rankraštis, kino, foto, vaizdo juosta, audio įrašas.“ (Morkevičius V., Telešienė A., Žvaliauskas G., 2008). „Dokumentai padeda nustatyti vertybes, interesus, pozicijas, politinę arba organizacinę atmosferą, viešąsias nuostatas, istorines tendencijas, padarinius ir pan.“(Bitinas B., Rupšienė L., Ždžiūnaitė V., 2008). Dokumentai turi atitikti kelis kriterijus, tokius kaip patikimumo, reprezentatyvumo ir autentiškumo bei prasmingumo. Šiuo metodu buvo analizuojami ES teisės aktai bei programos, Lietuvos Respublikos teisės aktai, strategijos, veiklos programos, ataskaitos, taip pat atlikti tyrimai

šioje srityje Akmenės rajone, norint įvertinti esamą situaciją teikiamų socialinių paslaugų Akmenės rajone, jų problemas bei galimybes pasitelkiant LEADER programą.

Kitas metodas – tai interviu. Tyrime naudojamas **pusiau struktūruotas interviu**. Interviu, kaip kokybinių duomenų rinkimo metodo taikymas, grindžiamas prielaida, jog žinoti informantų požiūrius, vertinimus ir nuomones yra prasminga. Interviu siekta suvokti žodžiu išsakytą informantų patirtį, požiūrius, vertinimus ir nuomones. Pasirinktas tyrimo metodas yra lankstus, kadangi užduodamų klausimų pobūdį ir seką pasirenka pats tyrėjas, iš karto numatydamas temas ir problemas, kurios bus aptariamos interviu metu. Interviu metodas „nepirriša“ informanto prie klausimų tvarkos, ar numatytų pasakyti žodžių, todėl informantas laisvai gali keisti juos vietomis, užduoti papildomų klausimų. Šis metodas „remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai, jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Pusiau struktūruotų interviu klausimynuose taip pat beveik nenaudojami uždari klausimai su atsakymų formulotėmis“ (Morkevičius V., Telešienė A., Žvaliauskas G., 2008). Šiuo interviu metodu yra gaunama susistemintų ir gan išsamių duomenų, nors ir pats interviu vyksta neformaliai.

Interviu metodu galima gauti daugiau ir platesnės informacijos apie analizuojamas socialinių paslaugų teikimo problemas bei jų sprendimo būdus pasitelkiant LEADER programos galimybes, įsigilinti į tas problemas ir į tuos sprendimus, kuriuos pirmiausiai pastebi vadovai bei šios srities specialistai, todėl interviu metodas, lyginant su kiekybinių tyrimų metodais yra informatyvesnis.

3.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Parengtas tyrimo instrumentas – pusiau struktūruoto interviu klausimynas. Klausimyną sudarė informacija apie respondentus ir 3 klausimų blokai (žr. 4 lentelėje), iš viso 19 klausimų (žr. Priedas Nr. 1).

4 lentelė. Diagnostinis blokas

Nr.	Diagnostinis blokas
-	Informacija apie respondentus
I	Socialinių paslaugų sistema, poreikis, problemos bei jų sprendimo būdai
II	Leader programos įgyvendinimas Akmenės r.
III	Priemonės, rezultatai ir plėtros galimybių vertinimas gerinant socialinių paslaugų teikimą kaimo vietovėje pasitelkiant LEADER programą

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Tyrimo metu atviri klausimai leidžia lanksčiai apklausti informantą, nepateikiant savo nuomonės. Taip pat toks neformalus interviu sudaro laisvesnę aplinką, todėl tiek tyrėjas, tiek respondentas jaučiasi patogiau atsakinėjant į klausimus.

Instrumentas sudarytas remiantis Bitino, Rupšienės, Žydžiūnaitės (2008); Balčiūno, Juozaitienės, Rudytės, Tijūnaitienės (2014) metodinėmis nuostatomis bei išnagrinėjus Akmenės r.

savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planą (2016), LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaitą (2014), Akmenės rajono vietos veiklos strategiją „Akmenės rajono kaimo plėtros 2015-2023 metų strategija“ (2015).

Tyrimo imtis: Tyrimui buvo pasirinkta tiriamieji pagal jų darbo patirtį savo organizacijoje ar įstaigoje. Iš viso surengti 14 interviu. Interviu metu buvo apklaustos Akmenės rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus vedėja ir vyr. specialistė, kurios administruoja socialines paslaugas Akmenės rajone, Akmenės rajono socialinių namų direktorius, du socialiniai darbuotojai, Akmenės r. seniūnijų seniūnai. Taip pat apklausti NVO atstovai bei Akmenės rajono VVG atstovai (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Bendrieji informantų duomenys

Eil. Nr.	Apklausiamieji	Darbovietė	Pareigų pavadinimas	Darbo patirtis		
				Iki 1 metų	Nuo 1 iki 5 metų	Nuo 5 metų
1.	Informantas Nr. 1	Socialinės paramos skyrius	vedėja		x	
2.	Informantas Nr. 2	Socialinės paramos skyrius	vyr. specialistė			x
3.	Informantas Nr. 3	Naujosios Akmenės kaimiškoji seniūnija	seniūnas		x	
4.	Informantas Nr. 4	Ventos seniūnija	seniūnė			x
5.	Informantas Nr. 5	Paramos ir labdaros fondas „Prieglobstis“	direktorius			x
6.	Informantas Nr. 6	Akmenės rajono socialinių paslaugų namai	direktorius		x	
7.	Informantas Nr. 7	Akmenės seniūnija	seniūnas			x
8.	Informantas Nr. 8	Kruopių seniūnija	seniūnė		x	
9.	Informantas Nr. 9	Papilės seniūnija	seniūnas			x
10.	Informantas Nr. 10	Naujosios Akmenės kaimiškoji seniūnija	socialinė darbuotoja		x	
11.	Informantas Nr. 11	Akmenės seniūnija	socialinė darbuotoja		x	
12.	Informantas Nr. 12	Akmenės r. VVG	projekto vadovė			x
13.	Informantas Nr. 13	Akmenės r. VVG	pirmininkė		x	
14.	Informantas Nr. 14	Akmenės r. VVG	valdybos narys		x	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pasirinkti tokius respondentus paskatino jų veiklos sritis ir kompetencija socialinių paslaugų teikimo srityje bei LEADER programos taikymo srityje.

Tyrimo vieta, laikas: Interviu vyko Akmenės rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriuje, Akmenės rajono socialinių paslaugų namuose, Akmenės rajono vaikų globos namuose, Akmenės r. VVG būstinėje, NVO būstinėse, Akmenės r. seniūnijose. Tyrimas atliktas 2016 m. vasario-balandžio mėn. Vidutiniškai vienas interviu truko apie 35 min.

Tyrimo etikos reikalavimai. Renkant tyrimo duomenis, būtina paisyti tyrimo etikos reikalavimų: gerai pasirengti tyrimui, nerinkti duomenų, kurie nebus naudojami tyrime; gauti organizacijos vadovo leidimą atlikti tyrimą, jei tiriama organizacija ar anketai pildyti; naudojamas darbuotojų darbo laikas; supažindinti žmones su tyrimo turiniu ir gauti jų sutikimą dalyvauti, taip pat gauti sutikimą, jei pokalbis įrašomas; pateikti teisingą informaciją apie tyrimo tikslus; neteikti klausimų, žeminančių asmens orumą, nepažeisti tiriamųjų privatumo; nepažeisti tiriamiesiems duoto anonimiškumo ar konfidencialumo įsipareigojimo; gerbti tiriamuosius ir būti sąžiningam (Balčiūnas, Juozaitienė, Rudytė, Tijūnaitienė, 2014). Interviu metu informantų buvo prašoma sutikimo, interviu įrašymui naudoti garsinę priemonę – diktofoną. 14 informantų įrašyti pokalbį į diktofoną atsisakė, todėl pokalbiai buvo konspektuojami. Visi informantai sutiko, kad šiame darbe būtų minima jų darbovietė ir užimamos pareigos.

IV. LEADER PROGRAMOS PANAUDOJIMO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PLĖTRAI GALIMYBĖS: AKMENĖS RAJONO ATVEJIS

4.1. Akmenės rajono situacija teikiant socialines paslaugas

Akmenės rajono savivaldybė yra Šiaulių apskrities šiaurės vakarinėje dalyje ir ribojasi su Latvijos siena. Taip pat tai rytinis Žemaitijos pakraštys, kuriuo prasideda Aukštaičių kraštas. Akmenės rajono plotas 844 km², o pagal statistikos departamento duomenis gyventojų skaičius 2015 m. pabaigoje buvo 23550. Šis rajonas suskirstytas į šešias seniūnijas – Akmenės, Kruopių, Naujosios Akmenės kaimiškoji, Naujosios Akmenės miesto, Papilės, Ventos.

Administracinis centras – Naujosios Akmenės miestas – pradėtas statyti kaip statoma cemento gamyklos darbininkų gyvenvietė nuošaliuose Karpėnų pelkėse. Pirmieji namai buvo pastatyti 1949 m. dabartinėje Naujojoje Akmenėje, o 1965 m. į Naująją Akmenę perkėlė Akmenės rajono centrą.

Socialinių paslaugų teisinis reglamentavimas. Socialinių paslaugų tiek teikimas, tiek ir organizavimas yra reglamentuotas įvairaus pobūdžio teisiniais aktais. Teisiniai dokumentai, susiję su socialinėmis paslaugomis, yra nacionalinio, regioninio ir institucijos lygmens. Nacionalinio lygmens dokumentai – Konstitucija, įstatymai, Vyriausybės nutarimai, ministrų įsakymai; regioninio lygmens – savivaldybių tarybų patvirtinti dokumentai: veiklos nuostatai, normatyvai, vidaus tvarkos taisyklės; institucinis lygmuo apima įstaigų darbuotojų pareigines instrukcijas, normas, etikos kodeksą, etikos taisykles. „Socialinių paslaugų, skirtingai nuo kitų socialinės apsaugos garantijų, reglamentavimas pasižymi tuo, kad valstybės mastu reglamentuojami tik pagrindiniai, principiniai dalykai. Tuo tarpu savivaldybėms ir institucijoms suteikta laisvė savarankiškai parengti savo veiklos reglamentavimą laikantis valstybės numatytų principų ir reikalavimų“ (Žalimienė L., 2003).

Pagrindinis teisės aktas reglamentuojantis socialinių paslaugų teikimą Lietuvoje yra Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, kuriame yra apibrėžiama socialinių paslaugų samprata, tikslai bei rūšys, taip pat reglamentuojami socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai, socialinės globos įstaigų licencijavimas, mokėjimas už socialines paslaugas, finansavimas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimas. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymo 3 straipsnyje teigiama, kad „socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šėimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Taip pat šiame straipsnyje nurodoma, kad pagrindinis socialinių paslaugų tikslas – „sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes

savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmenims, šeimoms, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti“ (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Pagal Išoraitę M. (2007) Lietuvoje socialinių paslaugų administravimą reglamentuojančius teisės aktus galima būtų suskirstyti į 10 sričių. Svarbiausi teisės aktai, kurie reglamentuoja šias paslaugas yra LR Socialinių paslaugų įstatymas, nutarimas „Dėl Socialinių paslaugų teikimo reformos“, LR Socialinių įmonių įstatymas, LR Socialinių paslaugų katalogas ir t.t. Jie reglamentuoja pirmąją sritį – socialines paslaugas, jų klasifikavimą, organizavimą ir teikimą. Kalbant plačiau apie Socialinių paslaugų įstatymą, jame taip pat numatomas socialinių paslaugų finansavimas, mokėjimas už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimas. Socialinės paslaugos, kurios didina užimtumą yra antroji sritis. Šioje srityje nemažą reikšmę turi LR bedarbių rėmimo įstatymas, LR nedarbo socialinio draudimo įstatymas, LR darbo kodeksas. Trečioji sritis – tai socialinė parama šeimai. Šiai sričiai priskirti LR piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas, LR socialinės paramos nepasiturinčių šeimų mokiniams įstatymo projektas, LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas, LR valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas. Ketvirta sritis būtų socialinių paslaugų infrastruktūra, kurią reglamentuoja LR socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004-2006 m. programa. Penkta – socialinės paslaugos sveikatingumui užtikrinti, o tai padaryti padeda LR sveikatos priežiūros įstatymas ir Lietuvos gyventojų politikos strategijos matmenys. Šešta – vaiko teisių apsaugos administravimas. Šią sritį reglamentuoja LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Septinta – asmenų, išėjusių iš įkalinimo vietų socialinė integracija. Šią sritį administruoja, pavyzdžiui, toks Vyriausybės nutarimas: „Dėl socialinės paramos teikimo asmenims, grįžusiems iš laisvės atėmimo, kardomojo kalinimo vietų, socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų, ir šių asmenų patvirtinimo“. Aštuntoji sritis – tai neįgaliųjų socialinė integracija ir reglamentuoja LR neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Devinta – socialinė politika. Šią sritį reglamentuoja Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Lietuvos (ūkio) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija ir pan. Paskutinė sritis – tai socialinė apsauga, kurią reglamentuoja tokie teisės aktai, kaip LR socialinio aprūpinimo sistemos pagrindų įstatymas, LR valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų išankstinio mokėjimo įstatymas ir pan. (Išoraitė M., 2007) Toks suskirstymas į sritis, leidžia nepasimesti tarp teisių aktų gausos.

Akmenės rajono savivaldybės Socialinės paramos skyriaus vyr. specialistė nurodė, *kad savivaldybė organizuodama bei kontroliuodama socialinių paslaugų teikimą bei įsteigtos įstaigos teikdamos šias paslaugas laikosi LR Viešojo administravimo, LR Vietos savivaldos bei kitų teisės aktų nustatytų nuostatų bei principų. Tačiau jos teigimu, socialinių paslaugų teisinė bazė yra per*

daug sudėtinga ir iškyla nemažai problemų, nes būna dažnas teisės normų keitimas bei trumpas jų įsigaliojimų terminas. NVO, teikiančių socialines paslaugas, atstovai nurodė, kad viena iš problemų su kuriomis tenka susidurti, tai teisės dokumentų gausa reglamentuojanti socialinių paslaugų administravimą, teikimą bei jų gan dažnas keitimas.

Socialines paslaugas reglamentuoja gan plati teisinė bazė, kiekviena šių paslaugų sritis (kurių yra išskirta dešimt) turi atitinkamus teisės aktus. Visi teisės aktai reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą, jų teikimą, finansavimą, apmokėjimą už paslaugas ir aiškiai apibrėžia savivaldybių atsakomybę. Šiais teisės aktais remiantis, nenusikalstant šalies įstatymams, yra teikiamos socialinės paslaugos.

Akmenės r. socialinių paslaugų sistema. Akmenės rajono savivaldybėje socialinių paslaugų teikimas ir administravimas grindžiamas prieinamumo principu ir decentralizavimu. Prieinamumo principu norima užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą kiekvienam asmeniui kuo arčiau jo gyvenamosios vietos. Decentralizavimą taiko organizuojant socialinių paslaugų administravimą, nes pati bendruomenė geriausiai žino visų savo narių socialines problemas ir gali suteikti reikalingą pagalbą. Todėl centrinė valdžia deleguoja funkcijas žemesnio lygio grandims. Taigi didžiausia atsakomybė, organizuojant bei teikiant socialines paslaugas, tenka savivaldybei.

Svarbiausias socialinės paramos tikslas – mažinti socialinę atskirtį ir skurdą, bendromis pastangomis siekti, kad gerėtų labiausiai pažeidžiamų gyventojų socialinė padėtis. Socialines paslaugas 2015 m. organizavo Akmenės r. savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius, socialines paslaugas teikė socialinės paskirties įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos. Pagrindiniai socialinių paslaugų teikėjai Akmenės r. - Akmenės rajono socialinių paslaugų namai ir Akmenės rajono vaikų globos namai, Naujosios Akmenės mokyklos-darželio „Atžalynas“ filialo Vaikų dienos centras. Pagrindiniai bendrųjų socialinių paslaugų teikėjai yra 15 nevyriausybinių organizacijų, kurios Savivaldybėje gyvenantiems neįgaliesiems, pensinio amžiaus asmenims, socialinės rizikos asmenims teikė socialines paslaugas ir socialinės reabilitacijos paslaugas. Socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams, jų šeimoms socialinės paslaugas teikė trys Vaikų dienos centrai ir seniūnijų socialiniai darbuotojai, teikiantys socialinės priežiūros paslaugas socialinės rizikos šeimoms (Akmenės r. savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus pateikta informacija, 2016-02-29).

Akmenės r. socialinių paslaugų teikėjai yra socialinės paskirties įstaigos, rajono gyventojams teikiančios bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas ir nevyriausybinės organizacijos, rajono gyventojams teikiančios įvairias bendrąsias paslaugas. 6 lentelėje pateikti visi socialinių paslaugų tiekėjai, jie suskirstyti pagal įstaigos buvimo vietą Akmenės r., t.y. pagal seniūnijas.

6 lentelė. Socialinių paslaugų teikėjai pagal seniūnijas

Seniūnijos	Socialinės paskirties įstaigos/nevyriausybinės organizacijos
------------	--

pavadinimas	pavadinimas
Naujosios Akmenės miesto	Akmenės rajono socialinių paslaugų namai
	Naujosios Akmenės lopšelio-darželio „Atžalynas“ filialas Vaikų dienos centras
	Labdaros ir paramos fondo „Prieglobstis“ padalinys Vaikų dienos centras „Vaiko kelias“
	Sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Akmenės viltis“
	Akmenės rajono diabeto klubas „Sadutė“
	Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos Akmenės rajono filialas
	Lietuvos pensininkų sąjungos „Bočiai“ Naujosios Akmenės miesto bendrija
	Akmenės krašto artrito bendrija
	Akmenės sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija
	Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugijos Akmenės skyrius
	Akmenės krašto Parkinsono bendrija
Naujosios Akmenės kaimiškoji	Naujosios Akmenės kaimiškosios seniūnijos neįgaliųjų klubas „Žerutis“
Akmenės	Akmenės rajono vaikų globos namai
	Akmenės rajono cerebrinio paralyžiaus bendrija
	VšĮ „Gelbėkit vaikus“ Akmenės vaikų dienos centras „Akmenėliai“
	Akmenės rajono neįgaliųjų draugija
	Labdaros ir paramos fondas „Prieglobstis“
	Akmenės Maltos ordino pagalbos tarnyba
Papilės	Papilės seniūnijos pagyvenusių žmonių klubas „Atgaiva“
	Papilės seniūnijos neįgaliųjų klubas „Parama“
Ventos	Ventos neįgaliųjų klubas „Dalia“
	VšĮ Ventos Švenčiausiosios Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo parapijos Vaikų dienos centras
Kruopių	Neįgaliųjų klubas „Ugnelė“
Rajono kurčiųjų bendruomenė (<i>visuomeninė organizacija neįregistruota, tačiau rajone gyvenantys žmonės su klausos negalia yra susitelkę, vyksta bendri renginiai</i>)	

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Akmenės r. savivaldybės administracijos pateiktus duomenis, 2016 m.

Akmenės rajono savivaldybės tarybos įsteigtų Akmenės rajono socialinių paslaugų namų ir Akmenės rajono vaikų globos namų veiklos sritis apima visų Akmenės r. savivaldybės vietovių gyventojų poreikius socialinėms paslaugoms, kurias minėtos įstaigos teikia.

Ilgalaikė, trumpalaikė ir dienos socialinė globa senyvo amžiaus asmenims ir suaugusiems asmenims su fizine negalia teikiama Akmenės rajono socialinių paslaugų namuose. Ši įstaiga taip pat teikia bendrąsias socialines paslaugas (informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, transporto organizavimas, sociokultūrinės paslaugos, asmeninės higienos ir priežiūros (pirtis, dušas) paslaugos ir kt.), ir kai kurias socialinės priežiūros paslaugas (pagalbos į namus, apgyvendinimo savarankiško gyvenimo namuose ir kt.). Socialinių paslaugų namai rajono gyventojus aprūpina kompensacinės technikos priemonėmis (Akmenės r. socialinių paslaugų namų direktoriaus 2015 m. ataskaita). Savivaldybės biudžetinė įstaiga Akmenės rajono socialinių paslaugų namai tenkina senyvo amžiaus ir suaugusių asmenų su fizine negalia poreikius socialinės

globos paslaugoms. Tačiau šių namų direktoriaus teigimu: *2015 m. eigoje pastoviai turima apie 10 laisvų vietų ilgalaikiai ir trumpalaikiai socialinei globai, neatsiranda asmenų, pageidaujančių dienos socialinės globos paslaugų.*

Akmenės rajono vaikų globos namai teikia trumpalaikės ir ilgalaikės socialinės globos paslaugas vaikams, kuriems nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa (rūpyba) ir be tėvų globos likusiems vaikams tol, kol bus išspręstas jų globos (rūpybos) klausimas. Globos įstaigos klientai nuo 1 metų iki 18 metų vaikai (įstaigos nuostatuose numatytais atvejais – iki 24 metų) (Akmenės rajono vaikų globos nuostatai).

Nevyriausybės organizacijos - Akmenės rajono diabeto klubas „Sadutė“, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos Akmenės rajono filialas, Akmenės rajono Cerebrinio paralyžiaus bendrija, Akmenės krašto artrito bendrija, Akmenės sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija, Akmenės rajono neįgaliųjų draugija, Akmenės krašto Parkinsono bendrija atstovauja visų Akmenės r. vietovių neįgaliųjų interesams, nepriklausomai nuo to, kur pastarieji gyvena.

Naujosios Akmenės lopšelio-darželio „Atžalynas“ filialo Vaikų dienos centro paslaugų gavėjai – socialinės rizikos grupės šeimų vaikai. Veikia ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo grupės, kuriose vaikai papildomai ugdomi, organizuojamas jų laisvalaikis ir teikiamos socialinės paslaugos (Akmenės r. savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planas, 2016). Tačiau savo paslaugas jie teikia daugiausiai N. Akmenės miesto gyventojams.

Kitos lentelėje paminėtos nevyriausybės organizacijos yra įsikūrusios seniūnijose ir aptarnauja tik atitinkamos seniūnijos gyventojus, teikia jiems pigias, prieinamas daugumai asmenų, turinčių socialinių problemų, socialines paslaugas. NVO veikla yra skatinama ir remiama, jų socialinės programos iš dalies finansuojamos Akmenės r. savivaldybės biudžeto lėšomis. Akmenės r. savivaldybės socialinės paramos skyriaus vyr. specialistė tai pabrėžė kaip privalumą: *gerai išvystytas bendradarbiavimas tarp savivaldybės ir nevyriausybinių organizacijų, teikiančių gyventojams socialines paslaugas. Savivaldybė kasmet skiria lėšas nevyriausybinių organizacijų pateiktoms socialinėms programoms įgyvendinti, teikia metodinę pagalbą programų teikėjams. Taip pat savivaldybė skatina nevyriausybinių organizacijų kūrimąsi, todėl kiekvienoje seniūnijoje dirba socialines paslaugas teikiančios organizacijos. Seniūnijos gyventojai noriai naudojami teikiamomis paslaugomis, nes jos teikiamos gyvenamojoje vietovėje, žmonės pažįstami, gerai žino vieni kitų poreikius, todėl socialinės paslaugos taiklesnės, efektyvesnės, yra labiau prieinamos. NVO respondentų nuomonė dėl efektyvesnių paslaugų teikimo sutampa su savivaldybės darbuotojos išsakytomis mintimis, jų teigimu, organizacijose dirbantys savanoriai gerai pažįsta savo klientus, supranta jų poreikius, nes jie gyvena šalia vieni kitų, todėl paslaugos taiklios ir efektyvios. Labdaros ir paramos fondo „Prieglobstis“ atstovo teigimu, jos yra tapę seniūnijų gyventojų susibūrimo vieta, kur asmenims ne tik teikiama socialinė pagalba, bet ir sudaromos sąlygos*

turiningai praleisti laisvalaikį, dalyvauti įvairiuose renginiuose, paskaitose ir pan. Taigi tokiu būdu vykdomas šių asmenų švietimas, organizuojamos priemonės turiningam laisvalaikio praleidimui, jiems teikiama informacija, tarpininkaujama jų interesams ir pan. O Akmenės rajono socialinių paslaugų namų direktorius teigė, kad NVO turėtų rodyti didesnę iniciatyvą teikiant socialines paslaugas. Per ilgus darbo metus minėtos organizacijos sukaupe praktinio darbo patirtį, socialinių paslaugų teikimui turi patalpas ir būtiniausias priemones, todėl iniciatyva turėtų didėti.

Socialinės paslaugos, teikiamos nevyriausybinių organizacijų, Naujosios Akmenės kaimiškosios seniūnijos seniūnės teigimu, sunkiau prieinamos Naujosios Akmenės kaimiškosios seniūnijos didžiosios dalies kaimų (Ramučių, Klykolių, Kivylių ir kt.) gyventojams, o taip pat ir kitų seniūnijų atokesnių vietovių gyventojams. Šią seniūniją sudaro šeši nemaži kaimai, kurie išsidėstę atokiai vieni nuo kitų, o veikia tik viena nevyriausybinių organizacijų, kuri yra Alkiškių kaime ir dirba su to kaimo gyventojais. Kituose kaimuose nėra nevyriausybinių organizacijų teikiančių socialines paslaugas. Naujosios Akmenės kaimiškosios seniūnijos socialinės darbuotojos teigimu, šioje seniūnijoje nėra patenkinamas socialinių paslaugų poreikis.

Vaikų dienos centrai aktyviai dalyvauja projektinėse veiklose. Nors pastaraisiais metais šiai tikslinei grupei teikiamos socialinės paslaugos plėtojamos, vykdomi įvairūs projektai, tačiau teikiamų paslaugų vis dar nepakanka Akmenės r. Akmenės r. savivaldybė inicijavo 2013 m. rugsėjo – spalio mėn. atlikti Akmenės rajono socialinių paslaugų teikėjų ir gavėjų tyrimą. Iš 124 apklaustų socialinės rizikos šeimų 77,2 proc. respondentų pažymėjo, kad jų vaikai nelanko vaikų dienos centro, tačiau daugiau kaip pusė respondentų (52,1 proc.), kurių vaikai šiuo metu nelanko vaikų dienos centro, norėtų, jog jį lankytų. 55,7 proc. tiriamųjų norėtų, kad jų seniūnijoje būtų įsteigtas vaikų dienos centras.

Atsižvelgiant į vieną didžiausių socialinės rizikos šeimų ir vaikų tokiose šeimose skaičių, taip pat didžiausią Vaikų globos namuose apgyvendintų vaikų iš Papilės seniūnijos skaičių, šioje seniūnijoje labai reikalingas vaikų dienos centras. Seniūnijos socialiniai darbuotojai daugiausiai dėmesio skiria socialinės rizikos šeimoms, kurios nesugeba pasirūpinti vaikais, tačiau tos vaikų priežiūros nepakanka. Vienas iš šios problemos sprendimų būdų, kuriuos įvardino socialinė darbuotoja, įsteigti Vaikų dienos centrą Papilės seniūnijoje. Darbuotojos teigimu, *nesant galimybių steigti vaikų dienos centro šioje seniūnijoje, čia gyvenantiems vaikams iš socialinės rizikos šeimų turėtų būti sudarytos galimybės lankyti vaikų dienos centrus kitose seniūnijose.* Tam turi būti įsteigta daugiau vietų jau veikiančiuose vaikų dienos centruose ir išvystytos transporto paslaugos, pavežant ir / ar parvežant vaikus iš vaikų dienos centrų namo.

Akmenės rajono savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus vedėjos teigimu, *Akmenės r. nėra įsteigtų laikino gyvenimo namų ir šeimynų. Daugiau rajono gyventojų pageidautų gauti pagalbą į namus paslaugas. Savivaldybė neteikia paslaugų atokesnėse rajono vietovėse*

gyvenantiems asmenims. Tačiau Savivaldybėje yra patenkintas rajono gyventojų poreikis bendrosioms paslaugoms.

Socialinių paslaugų poreikį sąlygojantys veiksniai (problemos). Akmenės r. savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus vedėja išvardino pagrindinius socialinių paslaugų gavėjus, kurie yra *senyvo amžiaus asmenys ir suaugę neįgalūs asmenys*. Kiti paslaugų gavėjai: *socialinės rizikos suaugę asmenys ir jų šeimos, socialinės rizikos vaikai ir jų šeimos, likę be tėvų globos vaikai, vaikai su negalia ir jų šeimos, kiti asmenys ir šeimos, turintys socialinių problemų*. Nemaža dalis šiai grupei priklausančių asmenų yra vieniši arba gyvena vieni, nes darbingo amžiaus jų artimieji yra išvykę dirbti į įvairias užsienio valstybes arba gyvena kitose šalies savivaldybėse ir jų teikiamos pagalbos savarankiškumo netekusiems šeimos nariams nebepakanka. Rajono savivaldybėje trūksta paslaugų šių socialinių grupių asmenims (Akmenės r. savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planas, 2016):

- Neįgaliems vaikams ir jų šeimoms;
- Proto ir psichikos neįgaliesiems;
- Socialinės rizikos asmenims;
- Socialinės rizikos šeimoms.

Vadovaujantis socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93 patvirtintame Socialinių paslaugų kataloge apibrėžtomis socialinių paslaugų rūšimis, Akmenės rajono savivaldybėje neteikiama krizių įveikimo pagalba ir laikino apnakvindinimo paslaugos asmenims krizių atvejais, iškilus problemoms šeimoje ir pan. atvejais. Socialinių darbuotojų teigimu, *šių paslaugų trūksta ir jos yra reikalingos*.

Akmenės r. stebimas didėjantis socialinių paslaugų poreikis socialinės rizikos grupei priklausantiems asmenims: neturintiems pastovios gyvenamos vietos, turintiems žalingų įpročių, grįžusiems iš įkalinimo vietų ir pan. *Jiems reikalinga ne tik psichologų pagalba, prarastų socialinių įgūdžių atstatymas, bet ir materialinė pagalba bei būstas* (Akmenės r. savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus vyr. specialistės pateikta informacija). Socialinės rizikos asmenų sėkmingai socialinei integracijai į visuomenę ir darbo rinką, reikalingos prieinamos ir efektyvios socialinės pagalbos priemonės: *socialinės paslaugos (laikino apgyvendinimo, maitinimo, asmens higienos ir priežiūros, aprūpinimo būtiniausiai reikmenimis ir kt.), sveikatos priežiūros, profesinio mokymo, įdarbinimo, socialinės rehabilitacijos ir kitos paslaugos, kurias galima suteikti tik glaudžiai bendradarbiaujant tarp institucijų* (Labdaros ir paramos fondas „Prieglobstis“ direktoriaus pateikta informacija). Kompleksinę pagalbą priklausomiems socialinės rizikos asmenims Akmenės r. teikia Labdaros ir paramos fondas „Prieglobstis“.

2011 m. **Naujosios Akmenės kaimiškosios seniūnijos** apskaitoje buvo 9 socialinės rizikos šeimos, jose augo 24 vaikai (Akmenės rajono savivaldybės 2012 metų socialinių paslaugų planas,

2012). Šioje seniūnijoje 2013 m. socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus buvo 11 šeimų, jose augo 20 vaikų. 2013 metų eigoje socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje buvo 12 šeimų, 2 šeimos išvyko gyventi į Naująją Akmenę. Socialinės rizikos šeimose situacija metų eigoje buvo sekanti: 5 šeimose situacija nesikeitė, tėvai neieško pastovaus darbo, nepakankamai rūpinasi vaikais; 4 šeimose padėtis pagerėjo: pagal galimybes tvarkomos buitinės sąlygos, mažiau piktnaudžiaujama alkoholiu, rūpestingiau prižiūrimi vaikai; 1 šeima įtraukta į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, šeimai pradėtos teikti bendrosios ir specialiosios socialinės paslaugos (Akmenės rajono savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas, 2014). Taigi socialinės rizikos šeimų 2011-2013 m. laikotarpiu daugėjo (18,18 proc.).

2011 m. **Akmenės seniūnijoje** socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje buvo 13 gyvenančių socialinės rizikos šeimų. Jose augo 39 vaikai. Per 2011 metus iš socialinės rizikos šeimų apskaitos 2 šeimos buvo išbrauktos: 1 šeima išvyko gyventi į kitą seniūniją; 1 šeimos tėvams neterminuotai apribota tėvų valdžia. Metų eigoje į socialinės rizikos šeimų apskaitą buvo įrašytos 2 naujos šeimos (Akmenės rajono savivaldybės 2012 metų socialinių paslaugų planas, 2012). 2013 m. Akmenės seniūnijoje socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje buvo 15 šeimų. Jose augo 47 vaikai. Per 2013 metus iš socialinės rizikos šeimų apskaitos 1 šeima buvo išbraukta, 2 šeimos – įrašytos (Akmenės rajono savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas, 2014). Šioje seniūnijoje 2011-2013 m. laikotarpyje taip pat daugėjo socialinės rizikos šeimų (13,33 proc.).

2011 m. **Ventos seniūnijos** apskaitoje buvo 20 gyvenančių socialinės rizikos šeimų, jose augo 43 vaikai (Akmenės rajono savivaldybės 2012 metų socialinių paslaugų planas, 2012). 2013 m. Ventos seniūnijos socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje buvo 19 rizikos šeimų, jose augo 39 vaikai (Akmenės rajono savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas, 2014). 2011-2013 m. laikotarpiu šioje savivaldybėje sumažėjo socialinės rizikos šeimų (5 proc.).

2011 m. **Papilės seniūnijos** apskaitoje buvo 22 gyvenančios socialinės rizikos šeimos, jose augo 69 vaikai (Akmenės rajono savivaldybės 2012 metų socialinių paslaugų planas, 2012). 2013 m. Papilės seniūnijoje – 20 socialinės rizikos šeimų, jose augo 57 vaikai (Akmenės rajono savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas, 2014). Papilės seniūnijoje 2011-2013 m. laikotarpiu 9 proc. sumažėjo socialinės rizikos šeimų.

Kruopių seniūnijos 2011 m. socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitoje buvo 10, jose augo 25 vaikai. 3 šeimų situacija pagerėjo, 7 šeimose situacija nepakito. Aktualiausia šeimose vyraujanti problema – alkoholio vartojimas ir socialinių įgūdžių stoka (Akmenės rajono savivaldybės 2012 metų socialinių paslaugų planas, 2012). 2013 m. Kruopių seniūnijoje buvo 7 gyvenančios socialinės rizikos šeimos, jose auga 22 vaikai (Akmenės rajono savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas, 2014). 2011-2013 m. laikotarpiu 30 proc. sumažėjo socialinės rizikos šeimų Kruopių seniūnijoje.

Apklausus visų seniūnijų seniūnus bei po vieną socialinę darbuotoją iš kiekvienos seniūnijos galima teigti, kad pagrindinės socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, problemos yra: alkoholio vartojimas (suaugę šeimos nariai nemano, kad dėl priklausomybės alkoholiui jiems reikia medikų pagalbos), nedarbas, mažos pajamos (kaimo žmogui už atliktą darbą atsiskaito maistu ir alkoholiu), socialinių įgūdžių stoka (nesitvarkymas, švaros trūkumas namuose), nesugebėjimas tvarkyti šeimos biudžetą (kai kurios šeimos dalį gaunamų socialinių išmokų gauna maisto talonais), tėvystės įgūdžių stoka (tėvai neįtakoja vaikų netinkamo elgesio, tėvai nesugeba mylėti vaikų) ir pan.

Kiekvienoje Akmenės r. seniūnijoje yra asmenų, kurie yra atsidūrę ypač sunkioje socialinėje situacijoje, nes neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, negauna jokių pajamų, yra priklausomi nuo alkoholio ir pan. Naujosios Akmenės seniūnijos seniūno teigimu, ši problema aktualiausia Naujosios Akmenės miesto seniūnijoje. *2015 m. Naujosios Akmenės miesto seniūnijoje buvo apie 9000 gyventojų. Iš jų apie 2000 pensinio amžiaus, apie 300 suaugusių darbingo amžiaus negalią turinčių asmenų. 55 Naujosios Akmenės miesto gyventojai yra gyvenantys ypač skurdžiai, iš jų – 22 moterys ir 33 vyrai* (Naujosios Akmenės seniūnijos seniūno pateikta informacija). Šie asmenys yra atsidūrę kritinėje socialinėje situacijoje, nes neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, gauna mažas arba negauna jokių pajamų, yra priklausomi nuo alkoholio ir pan. Naujosios Akmenės miesto seniūnijos duomenimis, 7 asmenys neturi pastovios gyvenamosios vietos, 6 asmenys gyvena apleistuose sodo nameliuose. Už šiurkščius bedarbio statuso pažeidimus 15 asmenų yra išbraukti iš darbo biržos, todėl neturi jokių pajamų, 9 asmenys gauna tik neįgalumo pensijas, kurias sudaro ne daugiau nei 100 Eur per mėnesį, 28 asmenys gauna socialinę pašalpą, iš kurios asmuo negali patenkinti savo būtinųjų poreikių (Akmenės r. savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planas, 2016). Visi anksčiau paminėti asmenys yra praradę darbinius įgūdžius, praradę motyvaciją keisti savo gyvenimo būdą. Dėl skurdaus maisto raciono, kartais ir dėl badavimo, socialinės rizikos asmenims padidėja rizika susirgti tuberkulioze. Socialinės rizikos asmenų nenoras laikytis asmens higienos, vengimas tikrintis sveikatą sudaro sąlygas plisti užkrečiamoms ligoms ne tik įvairiose institucijose, bet ir kitose visuomeninėse vietose. Su minėta situacija susiduria kiekvienos seniūnijos seniūnai ir socialiniai darbuotojai, ši problema, jų teigimu, aktuali visam Akmenės rajonui.

Naujosios Akmenės kaimiškoji seniūnija nurodo, kad 2015 m. duomenimis seniūnijoje gyvena 161 neįgalūs asmenys, 23 vieniši asmenys, kurie neturi artimųjų. Seniūnijoje gyvena 9 socialinės rizikos grupei priklausantys asmenys, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos: 3 glaudžiasi pas artimuosius, 2 gyvena socialiniuose būstuose, 4 pas pažįstamus, draugus (Akmenės r. savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planas, 2016). Šios seniūnijos seniūnės teigimu, *didele problema tampa asmenys, grįžę iš įkalinimo įstaigų. Kadangi seniūnija laisvų socialinių būstų neturi, iškyla apgyvendinimo problema, dažniausiai šių asmenų nepriima net artimieji.* 2015 m. iš įkalinimo

įstaigų grįžo 3 asmenys, jiems teikiamos informavimo, konsultavimo paslaugos. Socialinės darbuotojos teigimu, *piktnaudžiaujantys alkoholiu asmenys dažnai serga užkrečiamomis ligomis. 2015 m. vienam seniūnijos gyventojui paskirtas priverstinis gydymas nuo tuberkuliozės. Tačiau tokiomis ligomis asmenų yra ne vienas ir šie asmenys vengia gydymo, bėga iš gydymo įstaigų. Didelį nerimą kelia ir asmenys, sergantys įvairiomis psichikos ir proto ligomis. Socialinių paslaugų šios grupės asmenims labai trūksta.*

Akmenės seniūnijos seniūnas nurodė, kad *neturi pakankamai galimybių spręsti benamių, grįžusių iš įkalinimo įstaigų, skurde gyvenančių asmenų problemų: nėra nakvynės namų, kur būtų teikiamos laikino apnakvindinimo ir asmens higienos paslaugos. Seniūnijoje svarbia problema išlieka romų tautybės asmenys. Šiuo metu seniūnijoje jų skaičius yra sumažėjęs - gyvena 9 šeimos, iš viso 44 asmenys: darbingo amžiaus – 14 asmenų, vaikų – 30, iš kurių 14 lanko įvairias ugdymo įstaigas (2014m. seniūnijoje gyveno 13 šeimų, iš viso 54 asmenys) (Akmenės r. savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planas, 2016). Dauguma romų tautybės asmenų yra neįgalūs, niekur nedirbantys, gaunantys tik socialines išmokas – teigia socialinė darbuotoja. Šie asmenys nenori registruotis teritorinėje Darbo biržoje, tai daro tik dėl to, kad to reikia norint gauti socialines išmokas. Kyla problemų ir dėl visuomenei naudingos veiklos atlikimo: nepaiso terminų, nesupranta, kodėl ir kokius darbus reikia dirbti. Tik keli čigonų tautybės asmenys stengiasi pritapti ir integruotis į visuomenę, pareiškiant registruojasi teritorinėje Darbo biržoje, atlieka visuomenei naudingą veiklą. Dvi romų tautybės šeimos yra įtrauktos į socialinės rizikos šeimų, auginančių nepilnamečius vaikus, sąrašą dėl socialinių įgūdžių stokos, su šešiomis šeimomis dirbamas prevencinis darbas. Daugelis minėtų asmenų yra neraštingi, susiduria su įvairiomis socialinėmis ir kasdieninio gyvenimo problemomis. Akmenės seniūnijos socialiniai darbuotojai kiek įmanoma stengiasi jiems padėti ir suteikti visą reikalingą informaciją bei pagalbą, aktyviai stengiamasi šios tautybės seniūnijos gyventojus įtraukti į bendruomenės veiklą (skatinami dalyvauti šventėse, renginiuose ir pan.).*

Ventos seniūnijos seniūnė nurodė, kad taip pat *didėja socialinių paslaugų poreikis socialinės rizikos grupei priklausantiems asmenims: neturintiems pastovios gyvenamos vietos, asmenims turintiems žalingų įpročių, grįžusiems iš įkalinimo vietų ir pan. Jiems reikalinga ne tik psichologų pagalba, prarastų socialinių įgūdžių atstatymas, bet ir materialinė pagalba bei būstas. Seniūnijos duomenimis, šiuo metu seniūnijoje yra 15 asmenų, kurie gyvena žemiau skurdo ribos ir neturi gyvenamo būsto, tame tarpe 12 vienišų, darbingo amžiaus asmenų, kurių socialiniai ryšiai su šeima ir artimaisiais nutrūkę; 1 pensinio amžiaus asmuo, gaunantis mažą pensiją ir neturintis pastovaus gyvenamo ploto (Akmenės r. savivaldybės 2016 m. socialinių paslaugų planas, 2016). Maltos ordino pagalbos tarnyba 2015 metais maitino 24 labiausiai nepasiturinčius seniūnijos gyventojus karšta sriuba. Šios seniūnijos socialinė darbuotoja teigė, kad *paslauga būtų efektyvesnė, jei ji būtų**

teikiama maisto produktų paketais, nes dalis gyventojų, kuriems reikalinga parama, sunkiai vaikšto ir jiems kasdien atvykti parsinešti sriubos yra sudėtinga. Maltos ordino pagalbos tarnyba metų eigoje kelis kartus skyrė paramą duonos gaminiams, kurie buvo išdalinta labiausiai skurstantiems gyventojams (Akmenės r. Ventos seniūnijos pateikti duomenys).

Papilės seniūnas pagrindinėmis skurdo priežastimis/problemomis įvardija gyventojų nedarbą, menką išsilavinimą, mažas šeimų pajamas. Dauguma bedarbių nuolatinio darbo neturi 5-10 metų, o dažnas pragyvenimo šaltinis – laikinas uždarbis, pašalpos, neoficialus darbas. Nedarbas tapo ir pasyvesnio gyvenimo būdo, socialinės izoliacijos, darbo motyvacijos praradimo priežastimi. Pastebėtos pavojingo reiškinių apraiškos, kai ilgą laiką nedirbantis asmuo pripranta prie tokių sąlygų ir nebesistengia keisti situacijos, t. y. keičiasi motyvacija, keičiasi vertybinė orientacija. Skurstantys žmonės dažniausiai save laiko nevykėliais, bejėgiais. Papilės seniūno teigimu, gyventojai pasyviai imasi savo verslo, nors sąlygos Akmenės r. kurti savo verslą yra tikrai palankios, pagalba skiriama ne tik iš seniūnijos, bet ir iš kitų Akmenės r. veikiančių institucijų. Socialinės priežiūros paslaugą į namus gauna tik Papilės miestelio gyventojai, kaimuose ši paslauga neteikiama ir palaikoma tik aktyvių bendruomenės narių. Socialinės darbuotojos teigimu, šią problemą bandoma dalinai spręsti pasitelkiant asmenis, atliekančius visuomenei naudingą veiklą, tačiau jų atliekamų darbų kokybė ne visada atitinka lūkesčius. Tėvai, auginantys vaikus, atkreipia dėmesį ir į tai, kad dėl sunkios materialinės padėties blogiau tenkinami dvasiniai ir kultūriniai poreikiai: menkos galimybės organizuoti šeimos vasaros poilsį, nukreipti vaikus į vasaros stovyklas, lankytis teatruose, kinuose, koncertuose ar muziejuose. Suaugusių žmonių bedarbystė, per mažos šeimos pajamos, žemas socialinis statusas, alkoholio vartojimas lemia tai, kad šeimoms reikalinga tiek psichosocialinė, tiek sociokultūrinis ugdymas, dažnai net kompleksinė pagalba – teigia socialinė darbuotoja.

Kruopių seniūnijos seniūnės teigimu, šiuo metu, asmenų, neturinčių gyvenamojo būsto ar labai skurdžiai gyvenančių, nėra. Seniūnijos gyventojams socialinio pobūdžio problemas padeda spręsti seniūnijos darbuotojai, bendruomenė, nevyriausybinių organizacijų.

Akmenės r. 2015 m. iš įkalinimo vietų grįžo 25 asmenys, 2014 m. -20 asmenų, 2013 m.- 26 asmenys, 2012 m.- 43 asmenys (Akmenės rajono savivaldybės 2016 metų socialinių paslaugų planas, 2016). Buvusiems kaliniams socialinių paslaugų trūksta: jie informuojami, konsultuojami. Akmenės r. savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus vedėjos teigimu, kyla sunkumų, kai asmenys, grįžę iš įkalinimo vietų, neturi kur gyventi. Savivaldybėje nėra laikino apgyvendinimo įstaigos socialinės rizikos asmenims: smurtą patyrusiems asmenims, benamiams, buvusiems kaliniams bei kitiems socialinės rizikos grupei priklausantiems rajono gyventojams, dėl įvairių priežasčių atsidūrusiems kritinėse situacijose. Tai dar viena labai aktuali Akmenės r. socialinių paslaugų teikimo problema.

2011 m. Akmenės rajone socialinės *pašalpos gavėjų* skaičius siekė 3190, būsto, šildymo, karšto ir geriamojo vandens kompensacijas gavo 4095 gyventojai (Akmenės rajono savivaldybės 2011 metų veiklos ataskaita). 2014 m. paramos gavėjų gavusių pinigines socialines pašalpas buvo 1818, būsto, šildymo, karšto ir geriamojo vandens kompensacijas gavo 3543 gyventojai (Akmenės rajono savivaldybės 2014 metų veiklos ataskaita). Lyginant 2011-2014 metų duomenis galima matyti, kad socialinių pašalpų gavėjų skaičius sumažėjo beveik per pusę (43 proc.).

Pasak Akmenės rajono socialinių paslaugų namų direktoriaus, *siekiant užtikrinti pagalbą namų paslaugų efektyvumą, teikiamų paslaugų kokybę, būtina kelti darbuotojų kvalifikaciją – sudaryti galimybes darbuotojams dalyvauti seminaruose, mokymuose*. Reikia skatinti bei sudaryti sąlygas socialinėms priežiūros darbuotojams dalintis bei semtis darbo patirties iš kitų rajonų socialinės priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų. Užtikrinant kuo ilgesnį klientų savarankiškumą, bei galimybę gyventi savo namuose reikalinga glaudžiau bendradarbiauti su NVO tenkinant klientų poreikius.

Taip pat Socialinių paslaugų namų direktorius bei Akmenės rajono savivaldybės vyr. specialistė kaip problemą nurodė *žmogiškųjų išteklių trūkumą ir didelį darbo krūvį*. Kasmet įstaigos teikiamomis socialinės globos paslaugomis pasinaudoja apie 120 klientų, vis daugiau atvyksta sunkios sveikatos būklės ir slaugomų asmenų, kuriems reikalinga nuolatinė slauga ir priežiūra. Darbuotojų, teikiančių socialinės globos paslaugas, trūksta, jiems tenka per didelis aptarnaujamų klientų skaičius, dėl šios priežasties nukenčia teikiamų paslaugų kokybė.

Akmenės rajono socialinių paslaugų namų socialiniai darbuotojai taip pat nurodė kylančias problemas. Visų *pirma*, tai nesaugios darbo sąlygos. Socialinės rizikos šeimose, kuriuose yra smurtaujama ir vartojamas alkoholis ar yra psichikos ligonių, tenka lankytis vienam socialiam darbuotojui, todėl jam yra nesaugu. Taip pat didelė grėsmė užsikrėsti ligomis (niežais, tuberkulioze, pedikulioze), net nukentėti nuo namuose laikomų šunų. Panašią problemą įvardino ir Akmenės rajono savivaldybės socialinės paramos skyriaus vyr. specialistė: *savivaldybėje nusteigiami socialinių darbuotojų, dirbančių su specifinių poreikių turinčiais asmenimis (priklausomais nuo alkoholio, narkotikų ir turinčių kt. priklausomybių, smurto aukomis ir pan.), etatai, o dirbantiems socialinės srities specialistams trūksta žinių ir kompetencijos dirbti su minėtų grupių asmenimis*. Antra, neretai kitų institucijų darbuotojai nėra suinteresuoti padėti šeimai, bendradarbiavimas vyksta tik formaliai. Šią problemą įvardino ir savivaldybės vyr. specialistė: *būtina gerinti bendradarbiavimą tarp įvairių institucijų: seniūnijų, sveikatos priežiūros įstaigų, mokyklų ir kt.* Kaip *trečiąją* problemą išskyrė tai, jog iš socialinių darbuotojų reikalaujama greitų rezultatų, nors nemažai šeimų, su kuriomis yra dirbama, turi daug problemų, bet nenori keisti esamos situacijos. Būna tokių atvejų, kad šeimos nesutinka gauti socialinės paslaugos ir neįsileidžia į namus. Taip pat kiekvienas darbuotojo apsilankymas ir veiksmai turi būti užfiksuoti raštu, tai užima daug laiko.

Ketvirta tai, kad nėra dienos ar krizių centro asmenims patiriantiems smurtą, motinoms su vaikais, neturintiems gyvenamosios vietos. Dažnai pasitaiko, kad šeimose tėvai ir vaikai turi raidos sutrikimų, serga psichikos ir kitomis ligomis. Todėl nepakanka tik socialinio darbuotojo pagalbos, bet reikia ir psichiatro, psichologo pagalbos. Kita, *penktoji*, problema, kurią įvardino socialiniai darbuotojai – transporto priemonių trūkumas, todėl sunku planuoti pagalbą socialinės rizikos šeimai, nes sunku nuvykti į šeimą ir suteikti reikalingą socialinę pagalbą reikiamu laiku. Šią problemą paminėjo ir savivaldybės Socialinės paramos skyriaus vedėja. Kaip *šeštą* problemą įvardino psichologų nebuvimą Akmenės rajone, nors dažnai socialinės rizikos šeimų nariams reikia psichologo pagalbos.

Taigi Akmenės rajone teikiamų paslaugų kiekis yra gana didelis ir jos pakankamai kokybiškos, bet administruojant ir teikiant šias paslaugas yra susiduriama su tokiomis pagrindinėmis problemomis kaip trūkumas teikiamų socialinių paslaugų šioje teritorijoje, pavyzdžiui, asmenims patiriantiems smurtą, psichologo paslaugų, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, laikino apgyvendinimo ir pan., socialinių paslaugų teisinio reglamentavimo painumas, lėšų trūkumas socialinį darbą dirbančių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui, praktinių įgūdžių ugdymui, kompetencijos didinimui, didelis darbo krūvis, t.y. darbuotojų trūkumas, o ypač specialistų dirbančių su socialinės rizikos asmenimis, taip pat nesaugios darbo sąlygos, trūkumas darbo priemonių, tokių kaip tarnybinis transportas, taip pat didelė problema, tai paslaugų nepasiekiamumas tų asmenų, kurie gyvena atokiose vietovėse ir mažas bendradarbiavimo lygis su kitomis institucijomis. Visas šias problemas būtina spręsti, norint pagerinti visuomenės gyvenimą ir patenkinti pagrindinius jos poreikius.

4.2. LEADER programos galimybės socialinių paslaugų plėtrai Akmenės rajone

LEADER programos teisinis reglamentavimas. Nuo 2007 m. LEADER metodas įtrauktas į bendrąją ES kaimo plėtros politiką. Tai reiškia, kad LEADER įtrauktas į ES remiamas nacionalines ir regionines bendrosios kaimo plėtros programas lygiomis teisėmis su kitomis pagrindinėmis kaimo plėtros kryptimis. Nuo 2007 m. LEADER finansuojama iš bendrųjų finansinių paketų, kuriuos kiekviena valstybė narė kaimo plėtrai remti gauna iš ES naujojo Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) (Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas..., 2010). Kaip teigiama Europos audito rūmų ataskaitoje (2010), 2007 m. LEADER buvo integruotas į kaimo plėtros reglamentą kaip alternatyvus metodas.

LEADER+ programos teisinis pagrindas 2000 – 2006 metams yra apibrėžtas Reglamento (EB) Nr. 1257/1999 IX skyriaus a punkte (naujas 33 straipsnis). Programos teisiniai aspektai plačiau atskleisti 2000 m. balandžio 14 d. Europos Komisijos pranešime (2000/C139/05) šalims narėms (Čaplikas J., 2007). ES šalyse LEADER+ priemonė, 2000 – 2006 metų laikotarpiu, buvo įgyvendinama atskirai nuo BPD.

2007 – 2013 m. laikotarpiu LEADER metodas įtrauktas į ES šalių nacionalines ar regionines kaimo plėtros programas. Pagrindinė šio metodo idėja yra ta, kad siekiant išsaugoti Europos kaimo vietovių įvairovę ir savitumą, vietos plėtros strategija veiksmingiausiai įgyvendinama tada, kai sprendimus priima ir veikoje dalyvauja vietos gyventojai. Lietuvoje LEADER programa įgyvendinama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 m. programos (KPP) trečiosios krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ bei ketvirtosios krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemones.

2014–2020 m. laikotarpiu LEADER metodo pavadinimas keičiasi į Bendruomenės inicijuotą vietos plėtrą (BIVP). BIVP skirta ~ 6 proc. (0,114 mlrd. Eur) nuo visos Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (1,98 mlrd. Eur). BIVP įgyvendinama per vietos veiklos.

Lietuvoje LEADER programa įgyvendinama Vietos veiklos grupių parašytomis ir Žemės ūkio ministerijos patvirtintomis strategijomis. Strategijų įgyvendinimas siejamas su KPP III krypties „Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonėmis, kurios pagrindinis tikslas yra gerinti gyvenimo kokybę ir didinti gyventojų užimtumą kaimo vietovėse. Ši kryptis dalijasi į dvi dalis. Pirmoji, tai ekonominės veiklos dalis, kurią sudaro tokios priemonės kaip ne žemės ūkio veiklos įvairinimas, parama mažoms ir labai mažoms įmonėms, ši dalis skatina kurti naujus verslus kaime. Kitą dalį sudaro socialinės veiklos, skirtos paslaugų vystymuisi, tai laisvalaikio ir kultūrinė veikla, patrauklios infrastruktūros kūrimas, kaimo kultūrinio paveldo išsaugojimas, socialinių paslaugų tobulinimas ir pan.

Taigi LEADER programa, įgyvendinama Akmenės rajone, reglamentuojama įvairiais Europos Sąjungos bei Lietuvos Respublikos teisės aktais, strategijomis, veiklos programomis, ataskaitomis: Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programa, Lietuvos kaimo plėtros 2014 – 2020 metų programa, LR Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymu (2002), ES Tarybos reglamentas Nr. 1257/1999, ES Tarybos sprendimas Nr. 2006/144/EB, Komisijos reglamentas (EB) (2006), Akmenės rajono vietos plėtros strategija „Kaimo vietovės studija ir integruotos strategijos tobulinimas, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo Akmenės rajono savivaldybės kaimo gyvenamojoje vietovėje“ (2008), Akmenės rajono vietos plėtros strategija „Akmenės rajono kaimo plėtros 2015-2023 metų strategija“ (2016). Taip pat LEADER programos įgyvendinimą reglamentuoja LR Žemės ūkio ministro įsakymai.

Europos Sąjungos reglamentuose ir nacionaliniuose teisės aktuose aiškiai atspindėti esminiai LEADER metodo principai, kuriais ir vadovaudamosi VVG vykdo savo veiklą.

Akmenės r. VVG įgyvendinama LEADER programa. 2004 m. rugsėjo 3 d. notariškai patvirtinta Akmenės r. VVG steigimo sutartis. Įsteigta organizacija vienija Akmenės rajono kaimo bendruomenes, kitas kaime veikiančias organizacijas, kaimo verslininkus ir vietos valdžios institucijas. Vadovaudamiesi programos „Leader+“ gairėmis, VVG atstovavo kaimiškąsias teritorijas. Kaimo vietovėmis laikomos visos gyvenvietės, kurių gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst., todėl Akmenės r. VVG atstovauja visą Akmenės rajoną, išskyrus Naujosios Akmenės miestą.

Susibūrusi Akmenės r. VVG ėmėsi veiklos ir 2006 m. parengė integruotą bandomąją kaimo vietovių plėtros strategiją „Akmenės rajono kaimo vietovių plėtros bandomoji integruota strategija, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo“. Tačiau šios strategijos įgyvendinimui nebuvo gauta finansavimo. 2008 m. Akmenės r. VVG pratęsė savo veiklą, remdamasis LEADER programa parengė 2007-2013 metų laikotarpiui vietos plėtros strategiją „Kaimo vietovės studija ir integruotos strategijos tobulinimas, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo Akmenės rajono savivaldybės kaimo gyvenamojoje vietovėje“ ir ją sėkmingai įgyvendino.

2016 m. rugpjūčio 1 d. buvo pasirašyta Akmenės r. VVG Bendruomenių inicijuotos viensektorės kaimo vietovių vietos plėtros strategijos, įgyvendinamos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonę „LEADER“ paramos sutartį. Strategijoje „Akmenės rajono kaimo plėtros 2015-2023 metų strategija“ bus skiriama parama ekonominės veiklos skatinimui, daug dėmesio skiriant socialinių paslaugų plėtrai, viešosios infrastruktūros pritaikymui gyventojų poreikiams ir kaimo gyventojų aktyvinimui.

Analizuojant abi Akmenės r. VVG strategijas galima teigti, kad jos labai skirtingos. 2007-2013 m. didelis dėmesys buvo skiriamas kaimo bendruomenių ir kitų NVO buveinių atnaujinimui, kraštovaizdžio gražinimu ir pan. 2015-2023 m. Akmenės r. VVG strategija orientuota į ekonominės veiklos skatinimą ne tik verslo sektoriaus, bet ir viešojo sektoriaus, skatinant socialinį verslą.

Tačiau Akmenės r. strategijų vizijos ir misijos, paremtos LEADER programa, skiriasi nežymiai. Vizijose ir misijose nurodyta, kad daugiausia dėmesio bus skiriama partnerystei ir kaimo žmogaus gyvenimo kokybės gerinimui. 2015-2023 m. laikotarpyje labiau išskiriamas ekonominės bei socialinės veiklos skatinimas (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Akmenės r. VVG strategijų vizija ir misija

	2007-2013 metų laikotarpis	2015-2023 metų laikotarpis
VVG vizija	tampraus bendradarbiavimo ir partnerystės pagrindu skatinti piliečių savimonę, pasinaudojant šalies ir ES parama, sudaryti palankias sąlygas esminiam rajono žmonių gyvenimo kokybės gerinimui.	Akmenės rajono VVG teritorija, patraukli gyventi ir dirbti vietovė, turinti didesnes ekonomines, socialines ir kultūrinės raiškos galimybes, unikalią gamtą, kurioje užtikrinamas įvairių kaimo gyventojų grupių poreikių tenkinimas, pasitelkiant vietos valdžios, vietos verslo ir vietos bendruomenių partnerystę veikti kartu.
VVG misija	telkti bendruomenes, skatinti jų, verslo ir valdžios bendradarbiavimą, gerinti kaimo žmonių gebėjimus darniai dirbti bei siekti pilnavertiškesnės gyvenimo kokybės.	organizuoti kaimo bendruomenių, vietos valdžios ir verslo atstovų partnerystę kaimo problemoms spręsti, užtikrinti darnią Akmenės rajono kaimiškų vietovių plėtrą, skatinant ekonominių veiklų įvairinimą, kaimo gyventojų aktyvumą, sudarant palankias sąlygas patrauklios kaimo aplinkos kūrimui.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007-2013 m. ir 2015-2023 m. Akmenės r. VVG strategijomis

Analizuojant Akmenės r. VVG 2007-2013 m. ir 2015-2023 m. strategijų tikslus matyti, kad dalis 2007-2013 m. tikslų išliko ir 2015-2023 m. laikotarpyje. Tiksluose šių strategijų atsispindi pagrindinės gairės LEADER programos – partnerystės skatinimas, gerinti kaimo žmonių gyvenimo kokybę bei teikti jiems paramą, juos mokant ir šviečiant (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Akmenės r. VVG strategijų tikslai

Akmenės r. VVG 2007-2013 m. strategijos tikslai	Akmenės r. VVG 2015-2023 m. strategijos tikslai
<ul style="list-style-type: none"> • iniciatyvos „iš apačios į viršų“ skatinimas. VVG darbas grindžiamas pilietiniu aktyvumu, atsakingumu ir partnerystės principais. • Parengti rajono integruotos kaimo plėtros strategiją; • Aktyviai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant kitus kaimo plėtros planus bei programas; • Telkti suinteresuotų Akmenės rajono vietos valdžios, verslo, nevyriausybinių ir kitų įstaigų bei 	<ul style="list-style-type: none"> • Stiprinti vietos partnerystę, įtraukti į šį procesą bendruomenių, kitų socialinių, ekonominių partnerių bei asociacijų, vietos valdžios ir verslo atstovus Akmenės rajone; • Aktyviai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant kaimo plėtros planus bei programas Akmenės rajone; • Skatinti kaimo gyventojų iniciatyvas, ugdyti jų verslumą ir suinteresuotumą imtis veiklos; • Ieškoti inovatyvių ir efektyvių būdų vietos

<p>organizacijų pastangas, ieškant tinkamiausių sprendimų kaimo vietovių gyvenimo kokybei pagerinti;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skatinti ir palaikyti vietines Akmenės rajono kaimo žmonių iniciatyvas verslo, gamtos apsaugos, švietimo, kultūros, socialinės paramos ir kitose srityse; • Teikti pasiūlymus vietos ir nacionalinėms institucijoms bei organizacijoms dėl kaimo plėtros planų ir priemonių kūrimo bei įgyvendinimo; • Organizuoti Akmenės rajono kaimo plėtros dalyvių švietimą bei mokymą; • Teikti paramą kaimo bendruomenių projektams ir iniciatyvoms įgyvendinti VVG teritorijoje; 	<p>žmogiškiesiems, gamtiniams, kultūriniais ir kitiems materialiams bei nematerialiems ištekliams panaudoti rajono kaimo vietovių plėtrai;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gerinti rekreacinę infrastruktūrą kaime, kurti kaimo vietovėse patrauklią, patogią, saugią gyvenamąją aplinką; • Skatinti ir organizuoti kaimo plėtros dalyvių švietimą bei mokymą; • Organizuoti ir teikti paramą kaimo bendruomenių projektams ir iniciatyvoms įgyvendinti; • Veikti atvirai ir skaidriai, vadovaujantis VVG vertybėmis
--	---

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2007-2013 m. ir 2015-2023 m. Akmenės r. VVG strategijomis

LEADER programos įgyvendinimas Akmenės rajone yra siejamas su Lietuvos kaimo plėtros programų 2007-2013 m. ir 2014-2020 m. priemonėmis.

Akmenės r. VVG 2007-2013 m. strategijoje buvo numatyti 2 prioritetai, kurie orientuoti į kaimo verslų įvairinimą, bendruomeniškumo gerinimą, kultūros paveldo turtinimą bei palankios darbo ir poilsio aplinkos sukūrimą. Šioje vietos plėtros strategijoje buvo nemažas dėmesys skiriamas verslo kūrimui ir plėtrai, tačiau daug didesnis – subalansuotai gamtinių išteklių, kraštovaizdžio išsaugojimui ir plėtrai. Strategija skatino diegti aplinką tausojančias priemones. Strategijos I prioritetą sudarė viena priemonė „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“. II prioritetą sudarė 5 priemonės: „Viešosios paskirties pastatų renovacija ir atnaujinimas, pritaikant juos gyventojų socialinių poreikių tenkinimui“, „Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas“, „Kraštovaizdžių ir visuomenės paskirties erdvių tvarkymas“, „Gatvių ir kelių sutvarkymas“ ir „Aplinkos apsaugos infrastruktūros gerinimas“.

Akmenės r. VVG 2015-2023 m. strategijoje 3 prioritetai, kurie orientuoti į privataus ir viešojo sektoriaus verslo plėtrą, bendradarbiavimą tarp šių sektorių, kaimų atnaujinimą, bendruomeniškumo skatinimą bei kaimo gyventojų švietimą. Šioje strategijoje didžiausias dėmesys skiriamas ekonominės veiklos skatinimui, t.y. NVO ir verslą skatina imtis socialinio verslo Akmenės rajone. Strategijos I prioritetą „Ekonominės veiklos skatinimas kaimo vietovėse“ sudaro dvi priemonės: „Privataus verslo kūrimas ir plėtra“ ir „Viešojo sektoriaus verslo kūrimas ir plėtra“. II prioritetą „Viešosios infrastruktūros pritaikymas gyventojų poreikiams“ sudaro taip pat dvi priemonės „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“ ir „Turizmo vystymas“. III prioritetą „Kaimo gyventojų aktyvinimas“ sudaro keturios priemonės: „Bendruomeniškumo

skatinimas“, „Kaimo gyventojų švietimas“, „Viešųjų elektroninių paslaugų ir informacinių technologijų naudojimo skatinimas“ ir „Jaunimo verslumo ugdymas“. Pagal nurodytus prioritetus ir priemonės strategijose, skiriamas didesnis dėmesys 2015-2023 m. laikotarpyje ne į infrastruktūrą nukreiptus projektams (kaip buvo 2007-2013 m. laikotarpyje), o į kaimo gyventojų užimtumą, jo gyvenimo kokybės gerinimą, sukuriant naujų darbo vietų kaimo vietovėje.

LEADER programos įgyvendinimo sėkmei svarbu vietos plėtros strategijos įgyvendinimas pagal numatytus rodiklius. VVG svarbu užtikrinti visų rodiklių pasiekimą, įgyvendinant vietos plėtros projektus, kurie gali įtakoti regiono ekonominę, socialinę ir gamtosauginę raidai. LEADER programos įgyvendinti rodikliai gali padėti atsirasti pokyčiams, kurių svarbiausias tikslas gyvenimo kokybės gerinimas Akmenės rajone. Daugelis planuotų Akmenės vietos plėtros strategijos rodiklių pasiekti.

2007-2013 m. laikotarpyje LEADER iniciatyvos dėka buvo bandoma prieiti prie gamtos ir paveldo išteklių, kurie traktuojami kaip visuomeninis turtas. Šiam turtui yra reikalinga priežiūra, atnaujinimas bei apsauga, kad užtikrintų ateities žmonijos gyvenimo kokybės gerėjimą. Akmenės r. VVG strategijoje buvo nusimačiusi įgyvendinti 20 ne pelno projektų, kurių metu būtų išsaugoti istoriniai pastatai ir NVO buveinės, kaimo kraštovaizdžiai ir pan. Šis rodiklis buvo pasiektas ir viršytas keturiais projektais. Ne pelno projektų metu buvo sutvarkyti bendruomenių namai, įrengtos žaidimo ir sporto aikštelės, renovuoti ir išsaugoti keli paveldo objektai, sutvarkyti Akmenės rajono kraštovaizdžio komponentai, gerinama vandens kokybė (Akmenės r. VVG 2015 veiklos ataskaita, 2015). Įgyvendinti projektai skatino bendruomenių bendradarbiavimą, puoselėjant savitas tradicijas ir istoriją per paveldo gaivinimą jo praktiniu atkūrimu. Labai svarbus bendruomenės įtraukimas į amatų veiklas, kuris padeda visuomenei vieningai puoselėti tradiciją ir papročius. Šios skatinančios veiklos įtraukė jaunimą, jį užėmė. Įdiegus ilgesnę bei gilesnę tradicinių amatų mokymo veiklą, visuomenė buvo integruota, bei buvo keliami jos socialinė ir bendroji krašto kultūra į aukštesnį lygmenį. Šiame laikotarpyje buvo numatyti strategijoje ir įgyvendinti 25 verslo projektai kaimo teritorijoje bei sukurta 80 naujų darbo vietų.

Taigi atnaujintos šios viešosios erdvės pritraukė kitų miestų ir rajonų gyventojus ir turistus, kurie lankėsi įrengtose erdvėse, jose vykstančiose renginiuose. Svarbu tai, kad šie projektai padėjo vystyti partnerystės ryšius tarp bendruomenių, įsisavinant vietos projektų metu sukurtą naudą. Šių bendruomenių nariai organizuoja bendras veiklas įrengtose viešosiose erdvėse, dalijasi gerąja patirtimi. Išsaugotas kraštovaizdis suteikia gyvenamosios aplinkos patrauklumą ir estetinį vaizdą.

2015-2023 m. laikotarpyje taip pat numatyta įgyvendinti kelis viešųjų erdvių sutvarkymo projektus. Tačiau 75 procentai visos gautos paramos bus nukreipta į verslumo kūrimą kaime, skatinant socialinį verslą, t.y. kuriant naujas ir gerinant esamas socialines paslaugas Akmenės rajone.

Akmenės r. VVG 2015-2023 m. strategijoje numatytos galimybės socialinių paslaugų plėtrai. Rengdama strategiją VVG atliko socialinę – ekonominę vietos analizę, apklausė tikslines kaimo gyventojų grupes, nustatė problemas ir poreikius, numatė vietos projektų ir gyventojų, kurie galės pasinaudoti projektų rezultatais, skaičių. VVG strategijoje numatyta gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, įvairinti kaimo ekonomiką skatinant kaimo gyventojų iniciatyvas ir partnerystę, kurti alternatyvius pajamų šaltinius plėtojant kaimo verslus ir amatus, saugoti kaimo kultūros paveldą bei gerinti socialinių paslaugų sektorių.

Akmenės r. VVG, siekdama iširti socialinio sektoriaus problemas, surengė susitikimus su socialinės srities specialistais, jaunimu, NVO. Šių susitikimų metu išgrynintos socialinės problemos, poreikiai, apsvarstyti galimi kylančių problemų sprendimo būdai. Rengiant VPS atlikti tyrimai: kaimo gyventojų poreikių ir jaunimo užimtumo situacijos tyrimas. Jaunimo apklausa buvo siekiama išsiaiškinti jaunimo užimtumo kaime situaciją, vertinant jaunimo dalyvavimą kaimo viešajame gyvenime, užimtumo kaime sąlygas, priežastis paskatinančias grįžti gyventi į Akmenės rajoną. Apklausiant Akmenės r. VVG teritorijos kaimo gyventojus išsiaiškintas požiūris į kaimo aktualijas, jų poreikiai, įvertintas rajono gyventojų susitelkimas ir tapatumas, žmogiškųjų išteklių būklė, gyventojų profesinė patirtis bei įgūdžiai. Akmenės r. VVG, atlikdama teritorijos situacijos analizę, išanalizavo statistinę informaciją, gautus duomenis iš seniūnijų, Akmenės rajono savivaldybės strateginius dokumentus bei atliktus tyrimus, kurių metu išryškėjo socialinio sektoriaus būklė Akmenės r. VVG teritorijoje (Akmenės r. VVG projekto vadovės pateikta informacija).

Taigi Akmenės r. VVG siekdama spręsti ekonominių, socialinių bei aplinkosauginių sektorių problemas parengė integruotą vietos plėtros strategiją. Akmenės r. VVG pirmininkės teigimu, derinant vietos veiksmų planą buvo įtraukti veiksmai ir projektai, kurie tarpusavyje susiję ir koordinuojami kaip darni visuma, sujungiant ekonomikos, socialinio, ir aplinkosauginio sektorių veiklas. Bendradarbiaujant šiems sektoriams planuojama, kad bus randami lengvesni problemų sprendimo būdai, be to tokiu būdu bus kuriama nauja pridėtinė bendros veiklos vertė.

Kaip jau minėta anksčiau, Akmenės r. VVG 2015-2023 m. vietos plėtros strategiją sudaro 3 prioritetai ir vienas svarbiausių jų, tai I prioritetas „Ekonominės veiklos skatinimas kaimo vietovėse“. *Numatydamas šį prioritetą Akmenės r. VVG siekia, kad Akmenės rajone būtų sukurta kuo daugiau darbo vietų, o tos darbo vietos būtų skirtos socialinės situacijos gerinimui kaime (Akmenės r. VVG projekto vadovė).* Šiame prioritete išskirtos dvi priemonės, tai „Privataus verslo kūrimas ir plėtra“ ir „Viešojo sektoriaus verslo kūrimas ir plėtra bei darbo vietų kūrimo skatinimas“. Įgyvendinant šias priemones, bus gerinama ekonominio bei socialinio sektoriaus situacija. Akmenės r. VVG teritorijoje bus kuriamas naujas verslas ne tik privataus verslo sektoriuje, bet ir viešajame sektoriuje. *NVO bus skatinamos kurti ir plėtoti socialinį verslą, steigti*

naujas darbo vietas, mažinti socialinę atskirtį, įtraukiant neveiklius bendruomenės narius į bendrą veiklą (Akmenės r. VVG projekto vadovė).

Igyvendindamos projektus NVO pagal šią priemonę turės galimybę bendradarbiauti su verslu. VVG pirmininkė mano, kad NVO bendradarbiaudamos su vietos verslu, susikurtų daug platesnes galimybes teikti reikalingas socialines paslaugas. Ši idėja jau pradėta plėtoti viešojo sektoriaus lygmenyje. *VVG rengtuose susitikimuose buvo išsiaiškinta, kad Akmenės r. trūksta nemažai socialinių paslaugų senyvo amžiaus ar negalią turintiems žmonėms, tokių kaip pagalba jų namuose. Negalią turintys ar senyvo amžiaus asmenys nesugeba pasirūpinti savo buitimi ir ne visi paslaugas gauna iš Akmenės r. socialinių paslaugų namų (Akmenės r. VVG nario išsakyta nuomonė).* Kaimo bendruomenės pasirengusios, bendradarbiaujant su vietos verslu, teikti tokias paslaugas šiems žmonėms, jie planuoja teikti projektus pagal I prioritetą ir susikurti sąlygas samdyti darbuotojus ir juos apmokinti dirbti su tokių paslaugų pageidaujančiais asmenimis. Šią naujų socialinių paslaugų sukūrimo galimybę bendradarbiaujant su verslu įvardino ir Akmenės r. savivaldybės Socialinės paramos skyriaus vedėja: *„Tai atvertų didesnes galimybes pasinaudoti mažoms NVO siūkoma VVG parama, kadangi prie kiekvieno projekto reikia prisidėti savo įnašą, kuris sudaro 20 proc. viso projekto vertės. Akmenės r. dauguma NVO neturi galimybės dalyvauti įvairiuose projektuose, nes neturi nuosavo kapitalo, privatus sektorius galėtų šią problemą puikiai išspręsti. Taip pat privatus sektorius turi daugiau patirties versle, kadangi įgyvendinant socialinio verslo projektus reikia ne tik teikti socialines paslaugas įsigijus inventorių ar įsirengus patalpas, bet ir reikia planuoti lėšas, t.y. kurti verslo planą.* Taigi viena iš galimybių tobulinant paslaugas Akmenės r. yra viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė teikiant projektus VVG.

Kai kurios bendruomenės numato teikti projektus, kurių metu bus sukuriamos tokios paslaugos kaip skalbyklos, kirpyklos ar teikiamos „viešo dušo“ paslaugos. Šios paslaugos būtų teikiamos socialinės rizikos šeimoms nemokamai (VVG valdybos narys). Akmenės r. VVG pirmininkė teigė, kad *VVG teritorijoje veikiančios bendruomenės planuoja teikti ir paslaugas jų teritorijoje gyvenantiems senjorams, turintiems negalia asmenims bei vaikams iš socialinės rizikos šeimų.* Šios bendruomenės padės išspręsti kelias problemas, su kuriomis susiduria Akmenės r. savivaldybė, teikiant socialines paslaugas, t.y. didelis darbuotojų darbo krūvis arba trūkumas darbuotojų bei nepasiekiamumą gyvenančių atokiau nuo rajono centro.

Akmenės rajone susikūrę Vaikų dienos centrai sunkiai išsilaiko iš gaunamo finansavimo, kuri skiria Akmenės rajono savivaldybė. Jie dalyvauja įvairiuose projektuose, kad gautų finansavimą savo veiklai vykdyti, kaip teigė Akmenės r. VVG pirmininkė, kad tokių centrų darbuotojai dažniausiai net negauna algų. Todėl šios NVO ketina teikti paraiškas VVG ir pradėti teikti viso rajono jaunimui mokamas paslaugas, kurių metu surinktos lėšos bus naudojamos socialinės rizikos šeimų vaikų užimtumo didinimui. *Vaikų dienos centrai planuoja teikti paslaugas ir asmenims*

patiriantiems smurtą šeimoje. Kadangi dažniausiai pasitaiko, kad smurtą patiria moterys su vaikais, tai jiems numatoma įrengti ir laikino apgyvendinimo namus, kuriuose galės tokie asmenys prisiglausti (Akmenės r. projekto vadovės suteikta informacija).

Akmenės rajone veikia viena NVO, kuri teikia pagalba asmenims, kurie turi priklausomybes. Tai paramos ir labdaros fondas „Prieglobstis“. Šio fondo direktoriaus teigimu, *šiuo metu trūksta jiems patalpų savo veiklai plėtoti. Ši organizacija ketina teikti paraišką VVG ir įsirengti patalpas, kad galėtų teikti socialines paslaugas grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, patiriantiems smurtą asmenims, taip pat planuoja suteikti laikino apgyvendinimo paslaugas. Taip pat paramos ir labdaros fondas „Prieglobstis“ turi padalinį, kuriame veikia vaikų dienos centras, tačiau jis veikia Akmenės rajono centre, Naujoje Akmenėje. Šis centras paslaugas teikia tik mieste gyvenantiems vaikams. Kadangi rajone trūksta vaikų užimtumo centrų, ši organizacija ketina steigti dar kelis padalinius atokiau nuo Naujosios Akmenės gyvenančiam jaunimui (paramos ir labdaros fondas „Prieglobstis“ direktorius). Gautos paramos dėka bus teikiamos visos reikalingos socialinės paslaugos Akmenės rajone., kurių kokybės ar tiekimo negali užtikrinti rajono savivaldybė.*

Akmenės r. VVG projekto vadovės teigimu, *pagal II prioriteto „Viešosios infrastruktūros pritaikymas gyventojų poreikiams“ pirmąją priemonę „Viešosios erdvės ir pastatai“ įgyvendinant projektus, tarpusavyje susietai ir nuosekliai bus sprendžiamos visų trijų sektorių problemos. Įsisavinant ES lėšas bus galimybė investuoti į aplinkos kokybės gerinimą, didinant informacinę sklaidą apie saugomas teritorijas bei poilsiui pritaikytas zonas, tinkamai organizuotą poilsį, nedarantį žalos gamtai. Taip pat šių projektų įgyvendinimo metu NVO bus suteikta galimybė susikurti materialinę bazę reikalinga teikti socialines paslaugas kaimo vietovėje kur jų trūksta, t.y. renovuoti pastatus ar įsigyti reikalingo inventoriaus.*

Nuoseklus, skirtingų sektorių veiklų apjungimas siekiamas įgyvendinant ir III prioriteto „Kaimo gyventojų aktyvinimas“ priemonės „Bendruomeniškumo skatinimas“ ir „Kaimo gyventojų įgūdžių įgijimas“. Kaimo gyventojai, NVO, verslininkai bei socialinę atskirtį patiriantys asmenys bus skatinami aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime, į projekto veiklas įtraukti socialinę atskirtį patiriančius asmenis, o mokymų metų pagerinti gyventojų įgūdžiai ir įgytos žinios, skatins imtis iniciatyvos kuriant tiek bendruomeninį, tiek ir privatų verslą bei bendradarbiauti tarpusavyje. *Bendruomenės, teigdamos projektus įvairiems renginiams rengti pagal III prioriteto priemones, galės suteikti savo nariams ir psichologo paslaugas, samdydami jį vykdyti įvairius užsisiėmimus (VVG valdybos nario teiginys). Tokiu būdu bus siekiama išspręsti vieną iš esamų problemų Akmenės rajone, t.y. psichologo teikiamų paslaugų trūkumas.*

Akmenės r. VVG projekto vadovės teigimu, *VVG sudarė nuoseklų strategijos įgyvendinimo veiksmų planą, pagal kurį vykdys VVG gyventojų aktyvinimo veiklas, skelbs kvietimus paraiškoms rinkti, vykdys projektų vertinimą bei tvirtinimą, projektų stebėseną. Vykdydamas aktyvinimo veiklas*

NVO sektoriuje Akmenės r. VVG rengs informacinius renginius, susitikimus, kurių metu į veiklas bus įtraukiami mažiau aktyvūs kaimo vietovių gyventojai, skurdą patiriantys ar socialiai remtini asmenys, taip mažinant socialinę atskirtį kaimo vietovėje. Šie renginiai ne tik užtikrins didesnę kaimo gyventojų užimtumą, socialinę atskirtį patiriančių asmenų įtraukimą į bendruomenės veiklą, bet ir tokių asmenų švietimą, mokymą spręsti iškilusias problemas.

Siekiant spręsti trijų skirtingų (socialinių, aplinkosauginių ir ekonominių) sektorių problemas bei užtikrinant, kad jas spręstų pareiškėjai teikdami projektus, Akmenės r. VVG numatė projekto vertinimo metu papildomus atrankos kriterijus, už kuriuos projekto vertinimo metu būtų suteikiami papildomi balai. Balai skiriami, jeigu:

- projekte numatytos veiklos arba projekto rezultatai apima veiklas, prisidedančias prie aplinkos išsaugojimo ir tausojimo;
- projektas stiprina ir skatina įvairių subjektų bendradarbiavimą iš skirtingų sektorių;
- projekte numatytas atsinaujinančių energijos šaltinių energijos naudojimas;
- projekto rezultatais naudosis negalią turintys asmenys;
- projektas, skatinantis socialinių paslaugų plėtrą ir mažinantis socialinę atskirtį kaime (Akmenės rajono kaimo plėtros 2015-2023 metų strategija, 2016).

Akmenės r. VVG strategijos kiekvienas prioritetas turi tiesioginės teigiamos įtakos socialiniam sektoriui. Ši įtaka atsispindi 9 lentelėje.

9 lentelė. Akmenės r. VVG strategijos galimybės tobulinant socialinį sektorių

VPS prioritetų ir priemonių poveikis, kuris turės tiesioginės teigiamos įtakos socialiniam sektoriui	
1 PRIORITETAS: Ekonominės veiklos skatinimas kaimo vietovės	Mažinama socialinė atskirtis ir skurdas, į darbo rinką įtraukiami bedarbiai, išlaikomi jau dirbantys asmenys, mažinama darbo jėgos emigracija. Remiant privačių kaimo gyventojų smulkųjį verslą, skatinamas legalus darbas.
I PRIEMONĖ: Privataus verslo kūrimas ir plėtra	
II PRIEMONĖ: Viešojo sektoriaus verslo kūrimas ir plėtra	
2 PRIORITETAS: Viešosios infrastruktūros pritaikymas gyventojų poreikiams	Apleistos teritorijos ar viešosios erdvės gali būti pritaikomos įvairiai: tiek ekonominei, tiek socialinei, tiek kultūrinei veiklai. Skatinamas kaimo vietovėse esančios apleistos ir kaimo gyventojų poreikiams nepritaikytos teritorijos sutvarkymas, taip sprendžiant ir gyventojų skaičiaus mažėjimą, išsikėlimą į miestus. Sveikatą skatinančios infrastruktūros sukūrimas, kaimo gyventojams bus sukurta infrastruktūra bendrai veiklai vykdyti, bendruomeniškumo ir partnerystės skatinimui.
I PRIEMONĖ: „ Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“	
II priemonė: Turizmo vystymas	

	vystyti vietinę ekonomiką, gerinti pragyvenimo lygį, tausoti kultūrinį paveldą bei socialines vertybes. Kaimo turizmo plėtra skatina krašto kultūrinio savitumo ir identiteto apsaugos ir didinimo būtinybę, senųjų tradicijų atgijimą. Kaimo turizmas taip pat sukuria galimybes vietinių paslaugų, tokių kaip viešasis transportas, sveikatos priežiūra, palaikymui ir rėmimui.
III PRIORITETAS: Kaimo gyventojų aktyvinimas	
I PRIEMONĖ: Bendruomeniškumo skatinimas	Patirtis rodo, kad bendruomeninės organizacijos gali rengti įvairius projektus, atstovauti vietos gyventojų interesams. Jų aktyvi veikla skatina visuomeninį, pilietinį aktyvumą, bendruomeniškumą, gyvenimo aplinkos gerinimą ir tuo pačiu didina kaimo vietovių patrauklumą. Pagyvėja kultūrinis aktyvumas, gausėja renginių, švenčių, kultūrinių įvykių.
II PRIEMONĖ: Kaimo gyventojų švietimas“	Neformalaus ugdymosi kaimo vietovėse galimybių stiprinimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis „Akmenės rajono kaimo plėtros 2015-2023 metų strategija“, 2016

Taigi Akmenės r. VVG įgyvendindama 2015-2023 m. strategiją, kuri parengta remiantis LEADER programa, gali įtakoti socialinio sektoriaus esamą būklę. Akmenės rajone veikiančios NVO, verslo atstovai ir vietos valdžia pasinaudodama galimybe teikti paraiškas ir įgyvendinti projektus gali tobulinti jau teikiamas socialines paslaugas, spręsti iškilančias problemas bei teikti paslaugas, kurių trūksta šiuo metu rajone.

IŠVADOS

Remiantis išanalizuota teorine moksline literatūra, galima daryti tokias išvadas:

1. Visos kaimo plėtros teorijos yra skirtingos, tačiau kartu ir panašios. Kaimo plėtrą apima ekonominę, socialinę, kultūrinę ir aplinkosauginę plėtrą, gerina vietos gyventojų gyvenimo kokybę. Kaimo plėtrai reikalingi įvairiausi komponentai, kurie apjungia žmogiškuosius, infrastruktūrinius, organizacinius, materialinius, nematerialinius ir gamtinius išteklius.
2. LEADER metodas – tai vienas iš kaimo plėtros įgyvendinimo įrankių. LEADER programos bruožas – vietos bendruomenių vaidmens stiprinimas. LEADER programos pagrindinis tikslas – padėti kaimo žmonėms jų vietovėse kelti ir gerinti gyvenimo kokybę, ekonominę gerovę, skatinant vietos užimtumą ir įvairių kaimo plėtros dalyvių partnerystę. Ši programa yra įgyvendinama per integruotas kaimo plėtros strategijas, kurios parengtos vadovaujantis teritorijos vientisumo principu. Vietos plėtros strategijas įgyvendina VVG. Išskiriami penki pagrindiniai LEADER programos įgyvendinimo veiksniai: skirtingų partnerių bendradarbiavimas arba partnerystė, iniciatyvos „iš apačios į viršų“ įgyvendinimas, teritoriškumo, strateginio planavimo ir integruotumo principas.
3. Socialinės paslaugos, tai viena iš viešųjų paslaugų grupių, kurios teikiamos socialiems asmenims, kurie savimi nebegali pasirūpinti patys dėl iškilusių priežasčių. Socialinės paslaugos yra viena iš pagalbos priemonių integruotis į visuomenę, tai viena iš socialinės paramos formų, skatinanti žmogų gyventi pilnavertį gyvenimą. Socialinės paslaugos skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias, jos teikiamos decentralizacijos principu. Didžiausia atsakomybė šių paslaugų teikime tenka savivaldybėms.
4. Socialinių paslaugų teikimo procesą galima patobulinti tokiais būdais, kaip viešųjų paslaugų teikimas pasitelkiant nevyriausybinės organizacijas ir privatizacija, kai viešasis sektorius bendradarbiauja su privačiu. Kalbant apie nevyriausybinės organizacijas, tai jos teikdamos paslaugą, gerina viešųjų paslaugų kokybę bei didina visuomenės pasitikėjimą bei pasitenkinimą. O privatizacijos būdas didina konkurenciją, dėl to mažėja paslaugų kaina ir didėja galimybė pasirinkti kiekvienam tinkamiausias viešąsias paslaugas.

Remiantis tyrimo metu gauta informacija, galima daryti tokias išvadas:

5. Akmenės rajono savivaldybė administruoja socialines paslaugas, jos skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias, tai daro steigdama įstaigas bei pasitelkdama nevyriausybinės organizacijas. Socialines paslaugas reglamentuoja platus teisinių aktų rinkinys. Teisės aktai padeda teikti socialines paslaugas legaliai ir jų teikimą kontroliuoti.

Akmenės rajono savivaldybė teikdama socialines paslaugas susiduria su žmogiškųjų išteklių problemomis (didelis darbo krūvis, darbuotojų trūkumas), ekonominėmis (tai lėšų trūkumas, pavyzdžiui, kelti darbuotojų kvalifikacijoms, darbo priemonių trūkumas), socialinėmis (nesaugios darbo sąlygos, pasitikėjimo stoka tarp savivaldybės ir jų įstaigų), politinėmis (naujų etatų steigimo nebuvimas, teisinės bazės trūkumai), demografinėmis (daugėja paslaugų klientų, tačiau kai kurių socialinių paslaugų vis dar trūksta arba jos yra nepasiekiamos atokiau nuo savivaldybės centro gyvenantiems asmenims).

6. Europos Sąjungos reglamentuose ir nacionaliniuose teisės aktuose aiškiai atspindėti esminiai LEADER metodo principai, kuriais vadovaujasi Akmenės r. VVG vykdydama savo veiklą. 2015 metais Akmenės r. VVG įgyvendino 2007 – 2013 m. laikotarpio strategiją, kurios metu buvo įgyvendinti 49 vietos projektai. Projektai buvo labiau orientuoti į infrastruktūros gerinimą kaimo vietovėje. Nuo 2016 metų pradėta įgyvendinti 2015 – 2023 m. laikotarpio strategija, kuri yra orientuota į socialinio sektoriaus gerinimą Akmenės rajone, t.y. bus įgyvendinami socialinio verslumo projektai.

Akmenės rajone kylančias socialinių paslaugų teikimo problemas reikia spręsti, nes savivaldybės turi teikti efektyvias ir kokybiškas paslaugas, taip pat savivaldybė turi išlaikyti visuomenės pasitenkinimą teikiamomis paslaugomis. Šias problemas galima spręsti pasitelkiant Akmenės r. VVG 2015 – 2023 m. laikotarpio vietos plėtros strategiją, kuri parengta remiantis LEADER programa. Strategijoje numatyti prioritetai ir priemonės, pagal kuriuos nevyriausybinės organizacijos, vietos verslas ir vietos valdžia, bendradarbiaujant, galės įgyvendinti projektus. Šių projektų metu planuojama įgyvendinti įvairias veiklas, kurių metu bus gerinamas esamų socialinių paslaugų teikimas Akmenės rajone bei užtikrinamas naujų paslaugų teikimas. Suteikus reikiamą paramą, socialines paslaugas pradės teikti daugiau nevyriausybinių organizacijų, įskaitant ir kaimo bendruomenes.

REKOMENDACIJOS

Socialinių paslaugų teikimą administruojančioms ir vykdančioms įstaigoms:

1. Didinti Akmenės rajono savivaldybės įstaigų bei nevyriausybinių organizacijų konkurencingumą, taip asmenis leidžiant pasirinkti sau tinkamiausią paslaugos teikėją ir taip bus padidinta socialinių paslaugų kokybė, visuomenės pasitenkinimo lygis ir didesnė pasirinkimo galimybė.
2. Skatinti visuomenės dalyvavimą teikiant bei planuojant šias paslaugas (e-demokratija, įvairios apklausos organizuojamos, susitikimai ir pan.), nes tik patys piliečiai geriausiai žino, ko jie nori.
3. Motyvuoti darbuotojus labiau kelti kvalifikaciją įvairiuose kursuose, už kiekvienus kursus sumokant priedus arba metų gale apdovanojant pažangiausius darbuotojus.
4. Skatinti aktyvesnę savivaldybės, nevyriausybinių organizacijų ir visuomenės bendradarbiavimą tarpusavyje, rengiant bendrus susitikimus, kurių metu būtų išklaudyti visi poreikiai, problemos ir bandoma rasti tų problemų sprendimo būdai.

Vietos veiklos grupei, įgyvendinančiai strategiją, paremtą LEADER programa, Akmenės rajone:

1. Skirti paramą ne tik pagal kriterijus numatytus vietos plėtros strategijoje, bet ir pagal tuo metu esamą situaciją kaimuose, pavyzdžiui, suteikti prioritetus atokiau nuo Naujosios Akmenės nutolusiose gyvenvietėse veikiančioms organizacijoms.
2. Informacinius renginius rengti kaimo bendruomenėse kartu su socialinės srities specialistais, kurių pagalba reikalinga toje kaimo vietovėje.
3. Skatinti socialinių projektų tęstinę veiklą, o ne tik paramos įsisavinimą į pastatus, įvairius reikmenis ar surengtas šventes.

Literatūra

1. Akmenės rajono savivaldybės 2012 metų socialinių paslaugų planas patvirtintas Akmenės rajono savivaldybės tarybos 2012 m. vasario 29 sprendimu Nr. T-37.
2. Akmenės rajono savivaldybės 2014 metų socialinių paslaugų planas patvirtintas Akmenės rajono savivaldybės tarybos 2014 m. kovo 20 d. sprendimu Nr. T-55 (E).
3. Akmenės rajono savivaldybės 2016 metų socialinių paslaugų planas, 2016.
4. Akmenės rajono socialinių paslaugų namų direktoriaus 2015 m. ataskaita, 2016.
5. Akmenės rajono vaikų globos nuostatai. Prieiga prie interneto: <http://www.akmenesvaikai.lt/veikla/nuostatai> [žiūrėta: 2016-05-02]
6. Akmenės rajono vietos plėtros strategija, 2008, „Kaimo vietovės studija ir integruotos strategijos tobulinimas, siekiant gyvenimo kokybės gerinimo Akmenės rajono savivaldybės kaimo gyvenamojoje vietovėje”
7. Akmenės rajono vietos plėtros strategija, 2016, „Akmenės rajono kaimo plėtros 2015-2023 metų strategija“.
8. Akmenės rajono vietos veiklos grupės 2015 veiklos ataskaita, 2016.
9. Ališauskas, K., Jankauskienė, A., Klovienė, J., 2009, Bendruomenių dalyvavimas kaimo plėtroje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3 (16). ISSN 1648 – 9098.
10. Antrasis BŽŪP ramstis: kaimo plėtros politika, 2013. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.2.6.html [žiūrėta: 2016-01-12]
11. Atkočiūnienė, V., 2008. Kaimo plėtros organizacijų mikroklimatas: Lietuvos vietos veiklos grupių atvejis. Lietuvos žemės ūkio universitetas.
12. Atkočiūnienė V., Vaišnoraitė R., 2011, Principo „iš apačios į viršų“ raiška rengiant, priimant ir įgyvendinant kaimo vietovių pokyčių valdymo strateginius sprendimus. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 4 (28).
13. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R., 2014. Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos. Skirtos Socialinių mokslų fakulteto studentams. Vilnius: BMK leidykla.
14. Bašauskienė V., Butkevičienė E., Vaidelytė E., 2008. Nevyriausybiinių organizacijų veikla, Kauno technologijos universitetas, Technologija Kaunas.
15. Bitinas B., Rupšienė L., Ždžiūnaitė V., 2008. Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda.
16. Community policies and mountain areas, 2002. Proceedings of the conference, organized by the European Commission. Brussels, October.
17. Čaplikas, J., 2007. LEADER+ priemonės įgyvendinimo monitoringas. Ataskaita. Akademija.

18. Douwe J. van der Ploeg, Renting, H., Brunori, G., Knickel, K., Mannion J., Marsden, T., Roest, K., Sevilla-Guzman, E., Ventura, F., 2000. Rural Development: From Practices and Policies towards Theory.UK.
19. European Court of Auditors, 2010. Special Report No 5: Implementation of the LEADER Approach for Rural Development.
20. ES Tarybos reglamentas Nr. 1257/1999 „Dėl Europos žemės ūkio orientavimo ir garantinio fondo paramos kaimo plėtrai“. Prieiga per internetą: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1999R1257:20040501:LT:PDF> [žiūrėta: 2016-01-12]
21. ES Tarybos sprendimas Nr. 2006/144/EB „Dėl kaimo plėtros Bendrijos strateginių gairių (2007 – 2013 m. programavimo laikotarpis). Prieiga per internetą: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:055:0020:0029:LT:PDF> [žiūrėta: 2016-01-12]
22. Goubin E., Richmond M. 2004 m., Participation Methods: How to Think About Getting Started. London: Nicolas Breatley.
23. Guogis A., Gudelis D., 2005. Socialinių paslaugų sektoriaus plėtros galimybės Lietuvoje. Viešojo politika ir administravimas. Nr. 12. Mykolo Romerio universitetas.
24. Išoraitė M., 2007. Socialinių paslaugų administravimas. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Saulelė.
25. Jasaitis, J., 2012. Antropologinė strateginio valdymo metodologija. Skirtingo urbanizacijos lygio vietovių strateginės plėtros kryptys. Straipsnių rinkinys. Šiaulių universiteto kaimo plėtros tyrimų centras.
26. Jasaitis, J., 2006. Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos.
27. Jarmaliūnaitė, V., 2007. Lietuvos kaimo vietovės deagrarizacijos veiksniai, rezultatai, perspektyvos. Akademija.
28. Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas, 2010. Specialioji ataskaita Nr. 5. Europos audito rūmai. Liuksemburgas.
29. Kazėnas, G., 2005. Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos reforma. Viešojo politika ir administravimas, nr. 14.
30. Komisijos reglamentas (EB) 2006 m. gruodžio 15 d., Nr. 1974/2006, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai paramos kaimo plėtrai taikymo taisykles.
31. Lazarevaitė, L., Raupelienė, A., Perkumienė, D., 2006. Šiuolaikiniai kaimo plėtros idėjų pritaikymas Lietuvoje. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. ISSN 1648-9098

32. LEADER metodas. Pagrindai, 2006. Liuksemburgas: Europos bendrijų oficialiųjų leidinių biuras.
33. LEADER įgyvendinimo apžvalga. Patirtis, pamokos, perspektyvos, 2008. Programos LEADER ir žemdirbių metodikos centras. Vilnius.
34. LEADER metodo įtakos partnerystės ir iniciatyvų „iš apačios“ skatinimui vertinimo ataskaita, 2014.
35. Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programa. Prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20072013-m-programa/apie-programa/17> [žiūrėta: 2016-06-23]
36. Lietuvos kaimo plėtros 2014 – 2020 metų programa. Prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/apie-programa/4911> [žiūrėta: 2016-06-23]
37. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2000. Privatizavimas. Knyga 2000 - 2004 metų Seimo nariams ir rinkėjams. Prieiga prie interneto: http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/privatizavimas/2403;from_topic_id;155 [žiūrėta: 2016-05-21]
38. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, 2006. Prieiga prie interneto: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.91609F53E29E> [žiūrėta: 2016-01-20]
39. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas, 1999. Prieiga prie interneto: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66> [žiūrėta: 2016-01-07]
40. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros įstatymas, 2002. Prieiga prie interneto: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.80CA64E588A1/ormsLeQPbz> [žiūrėta: 2016-01-19]
41. Matekonienė, J., Navackaitė, L., Dumbauskaitė, J., 2002. Kaimo turizmo vieta tolydžioje kaimo plėtrosje. Kauno Technologijos Universitetas, Lietuvos regioninių tyrimų institutas.
42. Morkevičius V., Telešienė A., Žvaliauskas G., 2008 m., Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su NVivo ir Text Analysis Suite. Kaunas.
43. Nefas S., 2009. Socialinės pagalbos žmogui organizavimas – vietos bendruomenės funkcija. Socialinis ugdymas,, Nr. 8 (19). Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
44. Nacionalinės plėtros institutas, 2005. Nevyriausybių organizacijų dalyvavimas teikiant viešąsias paslaugas. Vilnius.
45. Obrazcovas V., Savas E. S., Jančauskas E. E., 2003. Valstybės ir savivaldybių turto valdymas ir privatizavimas: teorija ir praktika, Monografija, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius P. 100

46. Obrazcovas V., 2010, Viešųjų paslaugų ir įmonių privatizavimas Lietuvoje: Turto fondo funkcijos ir veikla//Viešasis valdymas: vadovėlis, Vilnius: MRU leidybos centras.
47. Planting Seeds for Rural Future, 2004. Rural Policy Perspectives for a Wider Europe. Second European Conference on Rural Development. November, Salzburg.
48. Puškorius S., 2002. Viešasis administravimas kuriant informacinę visuomenę. Viešojo sektoriaus institucijų administravimas, monografija, Vilnius.
49. Raipa A. (ats. red.), 2010. Įvadas į viešąjį valdymą: mokomoji knyga. Kaunas: Technologijos.
50. Ribašauskienė, E., 2010. Vietos veiklos grupių vadybos, įgyvendinant vietos plėtros strategijas, stiprinimas. Metodinė medžiaga. Programos „Leader“ ir žemdirbių mokymo metodikos centras
51. Smalskys V., 2010. red. Viešasis valdymas, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius.
52. Socialinių paslaugų katalogas, 2006 m. Vilnius. Prieiga prie interneto: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.51F78AE58AC5> [žiūrėta: 2016-01-20]
53. Stasiukynas A., 2010. Viešųjų paslaugų teikimo administravimas. Viešasis valdymas: vadovėlis, Vilnius: MRU leidybos centras.
54. Staponkienė J., 2005, Naujosios viešosios vadybos elementų indentifikavimas. Viešoji politika ir administravimas, Nr.15.
55. Tidikis R. 2003 m., Socialinių mokslų metodologija. Lietuvos teisės universitetas, Vilnius.
56. Treinys, M., 2005. Daugiafunkcinio kaimo plėtra. Lietuvos kaimo raida, Vilnius.
57. Valenta A., 2000. Socialinės paslaugos – dabartis ir rytdiena. Mūsų žodis. Nr. 12.
58. Vareikyte A., 2006. Vietos savivalda ir socialinis darbas. Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba.
59. Žalimienė L., 2003. Socialinės paslaugos. VU Specialiosios psichologijos laboratorija. Vilnius.

PRIEDAI

Pusiau struktūrizuoto interviu klausimynas

Nr.	Diagnostinis blokas
-	Informacija apie respondentus
I	Socialinių paslaugų sistema, poreikis, problemos bei jų sprendimo būdai
II	Leader programos įgyvendinimas Akmenės r.
III	Priemonės, rezultatai ir plėtros galimybių vertinimas gerinant socialinių paslaugų teikimą kaimo vietovėje pasitelkiant LEADER programą

Informacija apie respondentus

1. Jūsų darbo vieta?
2. Kokios jūsų pareigos?
3. Koks darbo stažas?

Klausimai socialinės srities specialistams:

1. Trumpai apžvelkite Akmenės r. savivaldybės socialinių paslaugų sistemą? Kokie šios sistemos trūkumai, privalumai?
2. Ar Jūsų savivaldybė perka paslaugas iš privačiam sektoriui priklausančių organizacijų? Jei ne, tai kodėl?
3. Kokioms asmenų grupėms socialinių paslaugų poreikis Jūsų savivaldybėje yra pilnai patenkinamas? Kokių paslaugų trūksta?

Klausimai specialistams dirbantiems su Leader programa:

1. Trumpai apžvelkite Leader programos įgyvendinimą Akmenės r. Kokie šios programos privalumai ir trūkumai?
2. Kokios 2015-2023 m. VPS priemonės yra skirtos socialinėms problemoms spręsti?
3. Kas nulėmė šių priemonių numatymą Akmenės r. VVG 2015-2023 m. vietos plėtros strategijoje? Apžvelkite trumpai.

Bendri klausimai:

4. Kaip Jūs manote ar pakankamai lėšų ir dėmesio savivaldybė skiria nevyriausybių organizacijų sektoriui, kuris teikia socialines paslaugas?
5. Kaip vertinate teikiamų socialinių paslaugų prieinamumą bei jų kokybę Akmenės r. gyvenantiems asmenims, kuriems reikalingos šios paslaugos? Privalumai ir trūkumai Jūsų savivaldybėje.
6. Kokios socialinės problemos Jūsų nuomone yra aktualiausios Akmenės r. savivaldybėje? *(skurdas, nepakankamos pajamos, piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotikų vartojimas, neįgaliųjų žmonių integracija, vienišų senų žmonių priežiūra, blogos gyvenimo sąlygos, nedarbas, jaunimo nusikalstamumas ir kt.)*
7. Kokias išvelgiate problemas organizuojant bei teikiant socialines paslaugas?
8. Kaip Jūs manote ar Akmenės r. savivaldybė skiria pakankamai dėmesio socialinių problemų sprendimui? Jeigu ne, pakomentuokite?

9. Ar įgyvendinami Akmenės r. savivaldybėje socialinių paslaugų teikimo projektai? Kaip vyksta bendradarbiavimas tarp suinteresuotų institucijų (NVO ir savivaldybės) įgyvendinant šiuos projektus? Kokio pobūdžio projektų trūksta?
10. Į Akmenės rajoną Akmenės r. VVG pritraukė gan didelę sumą ES lėšų, kaip manote kokius projektus galėtų NVO ar savivaldybės institucijos įgyvendinti gerinant socialinių paslaugų teikimą?
11. Viena iš priemonių socialinių paslaugų plėtros sektoriuje – viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės, t.y. naudojamos privataus sektoriaus investicijos į socialinių paslaugų infrastruktūrą. Kaip vertintumėte šią galimybę? Kokie trūkumai ir privalumai?
12. Jūsų manymu, kokios ateities perspektyvos Akmenės r. savivaldybėje socialinių paslaugų administravimo ir teikimo srityje (plėtros galimybės) pasitelkiant Leader programą įgyvendinamą Akmenės r. VVG 2015-2023 m. vietos plėtros strategiją?

INTERVIU PROTOKOLO PAVYZDYS

INTERVIU PROTOKOLAS Nr. 1

Sudarymo vieta: Akmenės r. savivaldybės administracija, L. Petravičiaus a. 2,

2016-02-29

13:05 – 13:40

D.A. – darbo autorės klausimai

I- Invormanto atsakymai

Informacija apie respondentus

Jūsų darbo vieta?

I. Akmenės r. savivaldybės administracija

Kokios jūsų pareigos?

I. Socialinės paramos skyriaus vedėja

Koks darbo stažas?

I. Šiose pareigose prasidėjo antri metai

Klausimai socialinės srities specialistams:

1. Trumpai apžvelkite Akmenės r. savivaldybės socialinių paslaugų sistemą? Kokie šios sistemos tūkumai, privalumai?

I. Socialines paslaugas organizuoja ir administruoja Akmenės r. savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyrius, socialines paslaugas teikia socialinės paskirties įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos. Pagrindiniai socialinių paslaugų teikėjai Akmenės r. - Akmenės rajono socialinių paslaugų namai ir Akmenės rajono vaikų globos namai, Naujosios Akmenės mokyklos-darželio „Atžalynas“ filialo Vaikų dienos centras. Pagrindiniai bendrųjų socialinių paslaugų teikėjai yra 15 nevyriausybinių organizacijų, kurios Savivaldybėje gyvenantiems neįgaliesiems, pensinio amžiaus asmenims, socialinės rizikos asmenims teikė socialines paslaugas ir socialinės reabilitacijos paslaugas. Socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams, jų šeimoms socialinės paslaugas teikė trys Vaikų dienos centrai ir seniūnijų socialiniai darbuotojai, teikiantys socialinės priežiūros paslaugas socialinės rizikos šeimoms.

Socialinių paslaugų gavėjai yra: senyvo amžiaus asmenys ir suaugę neįgalūs asmenys, socialinės rizikos suaugę asmenys ir jų šeimos, socialinės rizikos vaikai ir jų šeimos, likę be tėvų globos vaikai, vaikai su negalia ir jų šeimos, kiti asmenys ir šeimos, turintys socialinių problemų.

Šios sistemos pagrindinis privalumas tas, kad Akmenės r. daugiausia paslaugas teikia įstaigos esančios arčiau paslaugų gavėjų, t.y. įsikūrusios toje seniūnijoje kur ir yra teikiamos paslaugos.

Trūkumas, kad nėra teikiamos visos reikalingos socialinės paslaugos Akmenės rajone. Taip pat trūksta pačių paslaugų tiekėjų.

D.A. O kokių socialinių paslaugų Akmenės rajone trūksta?

I. Labiausiai trūksta neįgaliesiems vaikams ir jų šeimoms, taip pat proto ir psichikos neįgaliesiems, socialinės rizikos asmenims bei socialinės rizikos šeimoms.

2. Ar Jūsų savivaldybė perka paslaugas iš privačiam sektoriui priklausančių organizacijų? Jei ne, tai kodėl?

I. Šiuo metu Akmenės r. savivaldybėje nėra privačių asmenų, kurie teiktų socialines paslaugas priskirtas savivaldybės funkcijoms. Akmenės r. neatsirado dar norinčių privatizuoti dalį

teikiamų socialinių paslaugų, nėra įsteigtų privačių senelių namų, vaikų priežiūros įstaigų ar pan.

3. Kokioms asmenų grupėms socialinių paslaugų poreikis Jūsų savivaldybėje yra pilnai patenkinamas? Kokių paslaugų trūksta?

I. Pagal atliktus savivaldybės tyrimus patenkinimo, kurių metu buvo apklausiami paslaugų gavėjai, gauti rezultatai, kad gaunamomis socialinėmis paslaugomis asmenys patenkinti, tačiau poreikis vis didėja, o paslaugų tiekėjai nebespėja patenkinti visų poreikių, trūksta lėšų, darbo jėgos ir tiekėjų paslaugų. Kaip ir minėjau prieš tai.

Akmenės r. nėra įsteigtų laikino gyvenimo namų ir šeimynų. Daugiau rajono gyventojų pageidautų gauti pagalbos į namus paslaugas.

Bendri klausimai:

4. Kaip Jūs manote ar pakankamai lėšų ir dėmesio savivaldybė skiria nevyriausybinių organizacijų sektoriui, kuris teikia socialines paslaugas?

I. Savivaldybė savo strateginiuose planuose yra numačiusi programos priemonių, kurių metu yra skiriama parama NVO, kurios teikia įvairias socialines paslaugas, taip pat dalį išlaidų yra gaunama iš valstybės biudžeto pagal įvairias programas. NVO savivaldybės administracija skatina organizacijas dalyvauti įvairiuose konkursuose-programose, kurių metu gaunamos papildomos, labai reikalingos, lėšos įstaigos išlaidimui, paslaugų gerinimui.

5. Kaip vertinate teikiamų socialinių paslaugų prieinamumą bei jų kokybę Akmenės r. gyvenantiems asmenims, kuriems reikalingos šios paslaugos? Privalumai ir trūkumai Jūsų savivaldybėje.

I. Kaip ir minėjau, buvo atliekami tyrimai, kurių metu buvo tiriamas paslaugų prieinamumas ir kokybė. Gaunamos paslaugos yra pakankamai kokybiškos, tačiau ne visiems rajono gyventojams prieinamos, dėl įvairių priežasčių bei problemų, socialinės paslaugos nėra prieinamos gyvenantiems atokiau nuo savivaldybės centro.

6. Kokios socialinės problemos Jūsų nuomone yra aktualiausios Akmenės r. savivaldybėje? (skurdas, nepakankamos pajamos, piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotikų vartojimas, neįgaliųjų žmonių integracija, vienišų senų žmonių priežiūra, blogos gyvenimo sąlygos, nedarbas, jaunimo nusikalstamumas ir kt.)

I. Vienos iš pagrindinių problemų Akmenės r. – piktnaudžiavimas alkoholiu, nepakankamos pajamos, bedarbystė, trūkumas socialinių būstų...

7. Kokias išvelgiate problemas organizuojant bei teikiant socialines paslaugas?

pagrindinės problemos – trūkumas teikiamų socialinių paslaugų teritorijoje, socialinių paslaugų teisinio reglamentavimo painumas, lėšų trūkumas socialinį darbą dirbančių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui, praktinių įgūdžių ugdymui, kompetencijos didinimui, didelis darbo krūvis, t.y. darbuotojų trūkumas, o ypač specialistų dirbančių su socialinės rizikos asmenimis, taip pat nesaugios darbo sąlygos, trūkumas darbo priemonių, tokių kaip tarnybinis transportas, taip pat didelė problema tai paslaugų nepasiekiamumas tų asmenų, kurie gyvena atokiose vietovėse ir mažas bendradarbiavimo lygis su kitomis institucijomis.

8. Kaip Jūs manote ar Akmenės r. savivaldybė skiria pakankamai dėmesio socialinių problemų sprendimui? Jeigu ne, pakomentuokite?

Savivaldybė skiria pakankamai dėmesio, bet ne visada pakanka išteklių visoms problemoms išspręsti.

9. Ar įgyvendinami Akmenės r. savivaldybėje socialinių paslaugų teikimo projektai? Kaip vyksta bendradarbiavimas tarp suinteresuotų institucijų (NVO ir savivaldybės) įgyvendinant šiuos projektus? Kokio pobūdžio projektų trūksta?

Akmenės r. savivaldybė įgyvendina numatytus strateginius planus kiekvienais metais, kuriuose numatytos įvairios programos skirtos socialinėms problemoms spręsti, įvairius projektus rašo bei juos įgyvendina NVO, savivaldybės administracija juos administruoja ir teikia paramą. Taip pat NVO įgyvendina įvairius projektus, kurių kvietimai skelbiami Socialinio darbo ministerijos ir kitų, skirti gyvenimo kokybės gerinimui bei socialinių problemų mažinimui. Tačiau šiuos projektus NVO rašo bei įgyvendina savarankiškai.

Trūksta investicinių projektų į socialinių paslaugų infrastruktūrą, materialinės bazės gerinimą.

10. Į Akmenės rajoną Akmenės r. VVG pritraukė gan didelę sumą ES lėšų, kaip manote kokius projektus galėtų NVO ar savivaldybės institucijos įgyvendinti gerinant socialinių paslaugų teikimą?

NVO turi puikias galimybes pasinaudoti šia galimybe gerinant teikiamų socialinių paslaugų kokybę, stiprinant savo materialinę bazę, taip pat atsiranda galimybė socialines paslaugas teikti atokiose kaimo vietovėse, įsikuriant savo patalpas netoli šių vietovių, įsigyjant reikalingą inventorių.

11. Viena iš priemonių socialinių paslaugų plėtros sektoriuje – viešojo ir privataus sektorių partnerystės galimybės, t.y. naudojamos privataus sektoriaus investicijos į socialinių paslaugų infrastruktūrą. Kaip vertintumėte šią galimybę? Kokie trūkumai ir privalumai?

Tai atvertų didesnes galimybes pasinaudoti mažoms NVO siūloma VVG parama, kadangi prie kiekvieno projekto reikia prisidėti savo įnašą, kuris sudaro 20 proc. viso projekto vertės. Akmenės r. dauguma NVO neturi galimybės dalyvauti įvairiuose projektuose, nes neturi nuosavo kapitalo, privatus sektorius galėtų šią problemą puikiai išspręsti. Taip pat privatus sektorius turi daugiau patirties versle, kadangi įgyvendinant socialinio verslo projektus reikia ne tik teikti socialines paslaugas įsigijus inventorių ar įsirengus patalpas, bet ir reikia planuoti lėšas, t.y. kurti verslo planą.

Trūkumas šios partnerystės būtų tas, kad paslaugų teikimo kainos gali išaugti atsižvelgiant į verslininko užmojus.

12. Jūsų manymu, kokios ateities perspektyvos Akmenės r. savivaldybėje socialinių paslaugų administravimo ir teikimo srityje (plėtros galimybės) pasitelkiant Leader programą įgyvendinamą Akmenės r. VVG 2015-2023 m. vietos plėtros strategiją?

Viena iš galimybių būtų jau teikiančioms socialines paslaugas įstaigoms pagerinti savo materialinę padėtį, įsigyti trūkstamą inventorių, padidinti galimybes teikti tokias paslaugas, kurių trūksta Akmenės r.

Taip pat NVO, gavusios paramą, gali susitvarkyti ar įsirengti patalpas, kurios bus pritaikytos teikti socialines paslaugas Akmenės r. gyventojams, taip pat įsigyti reikalingą inventorių.